

BIBLIOTEKA

E

854 - 32

H. 29

GJIROKASTËR

SHTETIT

DYLBER HASANI

GODINA 17

novele

8 Pi. P83 - 32

S

H. 29

DYLBER HASANI

Godina 17

(Novelë)

1080

~~56238~~

DIBLIOTEKA E SHETIT
GJIRKASTER

SHTËPIA BOTUESE «NALIM FRASHËRI»

GODINA NUMËR 17

Kjo është godina që ndërton brigada jonë. Rreth nesh ngrihet një bllok i tërë ndërtesash, prandaj, për t'i dalluar nga njëra tjetra, u është vënë nga një numër secilës. Çdo brigadë ka një ndërtesë më vete, kështu që edhe brigada merr numrin e godinës që ndërton. Pra, unë punoj në brigadën e 17-të të bllokut të ndërtesave të banimit. Ndërtesa jonë ngrihet fare afër rrugës. Njerëzit që shkojnë kësaj rruge, sidomos banorët e lagjes, të cilëve u qëllon të kalojnë aty më tepër se dy-tri herë ditën, na njohin të gjithë si fytyrë ne punëtorët e godinës 17-të. Disa na i kanë mësuar edhe emrat. Edhe ne jemi mësuar t'i dallojmë rrugëtarët që kalojnë pranë nesh, nëse janë apo jo banorët e kësaj lagjeje.

Rrugëtarët dinë vetëm numrin e godinës, që e shikojnë të shkruar me bojë të zezë, në një copë dërrasë të mbërthyer në një binar, të ngulur në tokë. Dinë gjithashtu se ai ustai rreth të pesëdhjetave që punon gjithmonë në qoshen e majtë, nga ana e rrugës, quhet Kiço. E kanë dëgjuar kur i thërrasim ne të tjerët. Ashtu kalimthi na i kanë mësuar emrat të gjithëve.

Rrugëtarët veç nuk mund të dinë jetën që zhvillohet në brigadën tonë, ndjenjat dhe mendimet, shqetësimet, gëzimet tona. Ata vërejnë duke kaluar murin që rritet tullë pas tulle e rresht pas rreshti, hedhin ndonjë përsëritje dhe vazhdojnë rrugën për ku kanë punë.

— Jeta është e madhe — më thotë Kiçua, duke shikuar nga rruga.

Nuk i përgjigjem. Fjalët e tij më bënë edhe mua të mendoj, ma zgjatën fillin e mendimeve.

— Eej, ngrije spangon, mos m'i bëj sytë si pasnesër! — më thërret Kiçua. — Unë të flas, ti hutohesh. Flet përbrenda me veten tënde.

Kiçua është më i moshuari në brigadë. Të folurit e ka pak si të rëndë, por ne ja kemi mësuar dhe nuk i zemërohem. Ai edhe vetë e di këtë dhe disa herë e përsërit si me shaka:

— Mos m'i vini re të gjitha fjalët, se kanë filluar të më bien dhëmbët, prandaj nuk i mbaj dot tepricat brenda buzëve. Pastaj shkollë nuk kam dhe i kam më të ngjeshura mbeturinat e vjetra.

Ndërtesa jonë përbëhet nga dy seksione me dy hyrje secili. Në seksionin e parë, në fasadën pranë rrugës, punoj unë me Kiçon, ai në qoshen e majtë — unë në të djathtë. Në murin që lidhet me qoshen e Kiços punon Estrefi, një burrë me mjekër të kthyer si ganxhë, me një kapelë meshini, që dimër — verë nuk e heq nga koka. Në të majtë të Estrefit i vendos tullat pak si me ndrojtje Idrizi, një djalë i ri, me një palë mustaqe si kalli elbi dhe që me gjithë të thënat e shokëve, nuk bindet t'i presë. Në murin e mesit kemi lënë vetëm Tahirin,

me kominoshet e mëdha, që i rrinë si thes trupit të tij të vogël. Ajo punëtorja esmere, që e nget karrocën e tullave duke kënduar është Qanija, kurse ai punëtori që përgatit llaçin, me këmishë të nxjerrë sipër pantallonave është Fetahu.

Ne të seksionit të parë jemi në garë me ata të të dytit, të cilët deri tani na e kanë fituar garën. Atje punon Pandi, me moshë rreth të tri-dhjetave, me flokët e rëna sipër ballit, me sy bojë qielli, që në çdo çast duket sikur shprehin diçka të re. Ka qenë dy vjet vullnetar në një kooperativë bujqësore malore dhe po bën gati një muaj që është kthyer. Së bashku me Pandin ngre murin Emini, një burrë trupgjatë dhe i thatë, që rrallë nxjerr ndonjë fjalë nga goja, por që lëvizjen e duarve për të vendosur tullat e bën dendur. Midis Pandit dhe Eminit mundohet t'i ngjeshë tullat me grushtin e saj të butë Lefteria, një muratore e re në moshë e në zanat, e shëndoshë pak si tepër dhe që gjatë tetorëshit mbulohet në djersë. Prapa tyre është Dionisi, që flet gjithmonë me zë të lartë dhe Muharremi, që nuk dëgjon dot nga veshi i djathtë. — Ma ka shurdhuar Dionisi duke bërtitur — thotë ai saherë duke qeshur. Besimi, kryetar i org. prof. të brigadës, me ballin e gjerë dhe pak të rrudhur, punon në ndërtimin e armaturës së shkallës së bashku me Manolin, që e mban vazhdimisht lapsin e verdhë në veshin e majtë. Ndërsa ajo vajza brune, me flokë të zeza lëshuar supeve dhe pantallona të përveshura deri nën gjunjë. që lëviz sa në një vend në tjetrin është teknikja jonë, Valentina dhe që ne e thërresim shkurt Vali.

Brigada jonë është e re. Përpara ne punonim

nëpër brigada të tjera dhe kur filluan punimet në
godinën 17-të, u bashkuam dhe formuam brigadën
e shtatëmbëdhjetë.

VAJZA ME PARDESY VISHNJE

Ajo kishte qëndruar tek puqet rruga që kalon
pranë ndërtesës sonë me rrugën kryesore, rreth 20-
-30 metra larg nesh. E para e vuri re Qanija.

— Eej, kë kërkon ajo, mos të pret ty? — më
thirri mua.

Ngrita kokën dhe vështrova. Ishte një vajzë me
pardesy vishnje. Flokët ngjyrë gështenjë i kishte
gufmuar si fole laraskash.

Rrinte në anë të rrugës dhe diç vështronte kë-
tej në drejtimin tonë.

— E, mor Festim, ty të kërkon, e njeh? — për-
sëriti për herë të dytë Qanija.

— Ecë drej, mos u tall, po bjerë tulla! Lëri
njerëzit në punë të tyre!

Vazhdova punën. Sa njerëz shikojmë ne që
ecin rrugës, apo presin në vend: burra me tava
në duar, që i çojnë në furrën e pjekjes, gra me
fëmijë në krah, pleq me bastun, plaka që kthe-
hen nga pazari me çantat të mbushura me presh,
qepë e karrota, djem të rinj me çanta studentë, vaj-
za të bukura... Këto për ne janë gjëra krejt të
zakonshme, prandaj edhe vajza me pardesy vish-
nje nuk më bëri ndonjë përshtypje të veçantë.
Unë kam punën time, ajo të sajën. Duhet të ven-
dos tulla shpejt e shpejt unë, se i kam minutat të
shtrenjta. Një minutë e humbur, do të thotë disa

tulla më pak në murin e ndërtesës. Nga kjo del pastaj që...

— More ti, ç'ma ngul kokën ashtu si mushkë — dëgjova Kiçon të më sokëllinte, duke i lëshuar fjalët grumbull si kokrrat e misrit kur rrëshqasin nga ndonjë thes i grisur. E ka bërë zakon Kiçua që të flasë nxituar; i mpleks e i ngatërron frazat me njëra-tjetrën. Ja kemi bërë vërejtjen për këtë dhe na e pati gati përgjegjen: — Nuk kam mësuar t'i përdor shenjat e pikësimit. Shikoje bre atë çupën atje — vazhdoi — ajo e ka një hall që rri atje; s'ka mundësi që të rrijë kot një vajzë atje në mes të rrugës. Kush e di, njerëz jemi. E ka një gjë ajo, por se çfarë ka, nuk e dimë...

Drejtova mesin dhe shikova tek kishte qëndruar vajza me pardesy vishnje. Ajo vërtet që s'i shqitte sytë nga ndërtesa jonë, diçka kërkonte me ngulm. Ishte e qartë: kërkonte ndonjë nga të brigadës sonë.

Në fillim, ashtu kot, sepse m'u duk që vështrimi i saj drejtohej mbi mua, por shpejt u binda se dikë kërkonte andej nga seksioni i dytë i godinës sonë.

E fundit e pa Valentina. Ajo po merrej me Dionisin, që e kishte bërë qoshen shtrembër dhe s'e kishte fare mendjen se çfarë shikonim ne. Sa vuri re Valin, që u ngrit në këmbë dhe e ktheu fytyrën nga rruga, vajza me pardesy vishnje ngriti dorën e djathtë. Teknikja jonë nuk e njohu dhe i hodhi një shikim, ashtu si pa interesim vajzës që vazhdonte ta tundte dorën, gati me padurim.

Më në fund u morëm vesh se kë kërkonte vajza me pardesy vishnje, që për një kohë na tërhoqi vëmendjen.

Valentina qëndroi gjatë duke biseduar me shoqen e saj. Nga mënyra se si u përqafuan me njëra-tjetrën, merrej me mend se kishin një kohë të gjatë pa u takuar.

Ne tani qëndronim të gjithë me mistri në duar dhe shikonim dy shoqet që posa u takuan. Duke gjykuar nga pamja, ato nuk duhet të ishin shoqe, në kuptimin e plotë të kësaj fjale.

Ato të dyja vazhdonin të bisedonin, ne i vështronim, mistritë i mbanim të mbështetura mbi mur.

— Ç'bëjmë, more, se e humbëm të gjithë! — na përmendi Kiçua. — Vazhdojmë, bre, punën...

Valentina u kthye dhe në fytyrën e saj vizatohej një shqetësim jo i zakonshëm. Tek ecte, kokën e mbante ulur dhe duart i rrëshqiste sa një-rën-tjetrën pas pantallonave. Ndaloi përballë meje dhe Kiços dhe vërejti me kujdes rreshtat e murit që ndërtonim, ne.

Kiçua e la mistrinë mbi mur, vendosi duart në ije dhe ja hodhi sytë teknikes. Si unë edhe ai qemë të bindur se teknikja nuk e vërente murin për të dalluar aty ndonjë të metë.

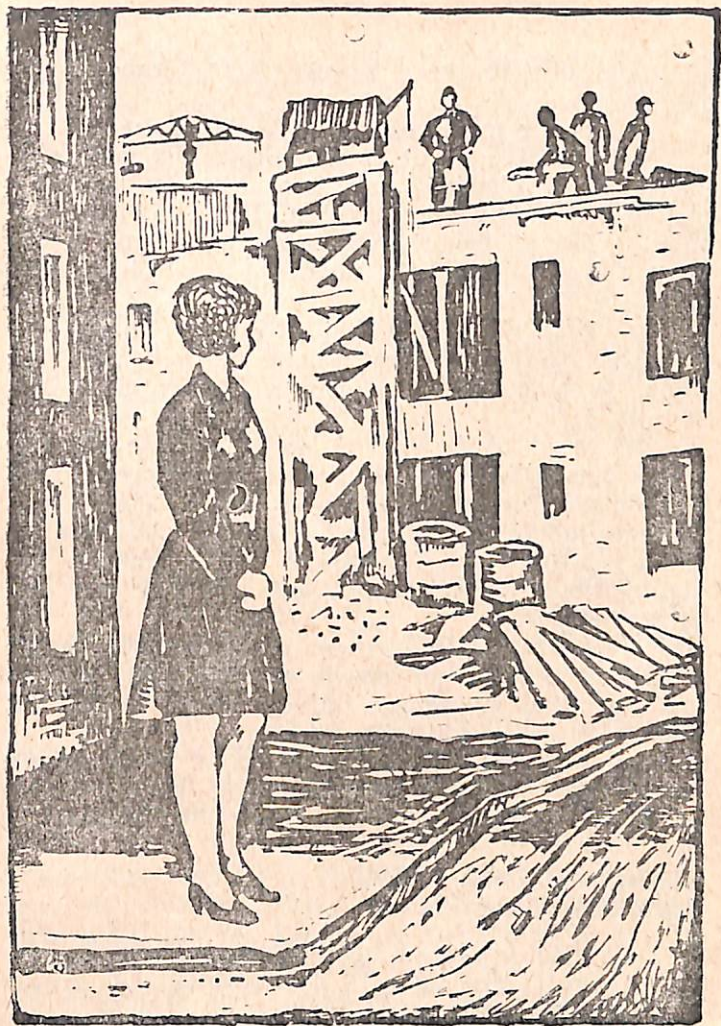
— E, moj shoqja Vali, inxhinierë është ajo që të kërkoi? — foli Kiçua.

Teknikja sikur u çlirua nga një mendim.

— Kush... inxhinierë... ëhë, jo, jo, është një shoqja ime... e kam pasur dikur shoqe... Erdhi sot të më takonte se...

— Jo, thashë kot — tha Kiçua, duke i hequr duart nga ija — pashë që ti sa u ndave nga ajo, erdhe dhe ja mbërtheve sytë murit. Kush e di, mendova, mbase na ka diktuar ndonjë gabim

që andej dhe të thirri ty për të të tërhequr vëmendjen.

Ajo tani e mori vesh që ai bënte shaka.

Vali erdhi e u fut të punonte midis meje dhe Kiços. Mori mistrinë time; ajo shtronte llaçin sipër murit, unë vendosja tullat. Herë pas here lëshonte disa si psherëtima, ashtu siç bëjmë zakonisht kur kemi vapë dhe duam që të çlirohemi nga zagushia.

— Nuk di si t'ja bëj atij drejt Dionisi — foli pas pak. — E treta herë që bën punë të keqe, ja kam prishur e jam e bindur që e bën se nuk di...

Në vend të fjalëve që do të thoshte më tej, lëshoi një psherëtimë. Dukej se e brengoste puna e Dionisit. Por nuk qe kjo e gjitha. Tjetër hall e bënte që të psherëtinte aq shpesh. U mata t'i them: «Moj po me Dionisin e rregullojmë ne hesapin, tjetër të keqe mos paç ti», kur më doli Kiçua përpara:

— Kollaj është xhanëm për Dioniskën (ashtu e thërret ai atë, kur do që ta ironizojë). Mos të tha ajo çupa ty ndonjë llaf që të lëndoi, atë na thuaj!

— Ja, pra, — Valit ja preu lemza fjalët. — Sa po merresha me Dionisin, kur... si ç'e patë atë shoqen... Ka vite që s'jemi takuar...

SHOQJA E DIKURSHME (TREGON VALENTINA)

Në vitin e parë të teknikumit ne ishim dy shoqe: Xhemilja dhe unë. Të dyja erdhëm nga rrethe të ndryshme, por aty, në shkollë, shumë shpejt

u bëmë shoqe të ngushta. Përkim i bukur: të dyja ne ishim veshur njësoj me triko të bardha, ashtu siç i mbanin zakonisht në fshat dhe fustane prej së njëjtës basme. Të gjithë kur na shihnin na merrnin për motra. Disa nga shoqet e tjera të klasës sonë qenë shumë të dhëna pas veshjes. Më kujtohet njëra, Erifile e kishte emrin, dhe firifile ishte nga mendja. Ditë për ditë i ndërronte fundet. Dhe çdo fund do ta kishte pa derman më të shkurtër nga ai i mëparshmi. Bëri mirë që e la shkollën qysh në dymujorin e parë, sepse në dimër Erifilja me siguri që do të merrte plevitin. Në të dyjave na u bë qejfi që nuk e shihnim më. Na pat bezdisur rëndë. Sa na shifte, bërtiste: — erdhën provincialet.

Me Vitorinë u njohëm vitin e dytë. Vitin e kaluar ajo vazhdonte klasën e dytë të gjimnazit. Nuk mundi ta merrte klasën atje dhe erdhi u regjistrua në klasën e dytë të teknikumit tonë. Nuk e di nëse dha provim para se të regjistrohej në lëndët profesionale apo jo. Më kujtohet se përmendte saherë dajën e saj, që kryente një punë me përgjegjësi në një ministri.

Ne të dyja vumë re qysh në fillim se Vitoria vishej thjeshtë. Mbase ky qe shkak që ne u miqësuan shpejt me të. Qe shumë e dashur dhe kishte një çiltërsi në shpirt, që të rrëmbente pas vetes. Kështu ne u bëmë tri shoqe që s'ndaheshim nga njëra-tjetra. Në fillim shoqja jonë e tretë çalonte cazë në mësim, pastaj erdhi e ua mori dorën, ecte njësh me ne. Vetëm në një gjë na e kalonte Vitoria ne të dyjave. Ishte shumë e bukur, e them pa ngurim se ishte vajza më e bukur në të gjithë

shkollën. Por ne s'e kishim aspak zili për këtë; përkundrazi kënaqeshim që e kishim shoqe. Pasi u njohëm mirë me të, as që do të na vinte mirë që Vitoria të qe shoqe e tjetërkujt dhe jo e jona. Ajo e kishte bukurinë në shpirt, në sjellje, në sinqeritet, në dashurinë ndaj shoqeve dhe bukuria e jashtme qe një kombinim me mirësinë e saj të brendshme.

Babai im është murator dhe bashkë me dy muratorë të tjerë nga fshati ynë i sollën këtu në ndërmarrjen e ndërtimit. Nuk e di se si ju mbush mendja tim eti që të largohet nga fshati, sepse ai më thoshte gjithnjë:

— Kur të dalësh ti teknike, do të ndërtojme një fshat të ri, me shtëpi të bukura. Do të ndërtojme edhe një hidrocentral atje poshtë, te katarakti i lumit tonë. Pastaj do të ndërtojme edhe një kinema...

Pa tjetër që e ka arësytuar se këtu ka pasur më shumë nevojë. Kishte shkuar vetë drejtori i ndërmarrjes për të marrë specialistë ndërtimi nëpër fshatrat e rrethit tonë.

Kështu që unë u bëra me shtëpi në Tiranë dhe nuk flija më në konvikt. Më erdhi keq që nuk do ta kisha më krevatin pranë shoqes sime, Xhemiles. Po s'prishte punë. Unë do të flija në shtëpinë time, dhe Xhemilja kishte plot shoqe të tjera, që e donin njësoj si unë dhe ajo i donte njësoj si mua.

Pas kësaj me Vitorinë, kur ktheheshim nga shkolla, shkonim së bashku me autobus një copë rrugë dhe të nesërmen në mëngjes, cilado që të delte e para prej nesh, do të priste shoqen te stacioni i autobusave.

...Pushimet e verës i kalova te familja e xhaxhait, në fshatin tim të lindjes. Me Vitorinë u takova pas tre muajve, në fillim të vitit shkollor, të klasës së tretë. Qe rritur e zbukuruar më shumë. Kishte qenë një muaj në plazh dhe fytyra i pat marrë ngjyrën e çokollatës. Mesin e shtrëngonte me një kollan të gjerë dhe flokët i mbante të shkurtëra si të çunave. Sepse m'u duk që ishte krijuar një distancë midis ne të dyjave. Ajo si gjithmonë vazhdonte të më qëndronte afër, të më fliste me dashamirësi, por as vetë s'e kuptoja pse nuk kënaqesha. Më shumë se për çdo gjë tjetër Vitoria më fliste për muzikën.

Qysh në klasën e dytë u apasionua pas muzikës. U përpoq dhe u regjistrua në një kurs muzike, që hapej për amatorët në një nga qendrat kulturore të qytetit.

Një muaj pasi filloi atë kurs, Vitoria ua vari mësimet. Unë e Xhemilja i folëm që ta linte atë kurs, të mbaronte shkollën njëherë. Qe e pamundur t'ja ktheje mendjen. Më vonë, admirimin që kishte për muzikën e lidhte dhe me një drejtues muzike që e njohu atje, në kurs.

— Ai është njeri i madh — na thoshte Vitoria — njeh veprat e kompozitorëve të mëdhenj të botës.

— A është i bukur ai? — e pyeti njëherë Xhemilja.

— Ua, ta shohësh, moj Xhemo, sa i bukur është!

E pashë një natë kur shkuam me mamanë në klinikën dentare.

Aty nga ora dhjetë e gjysmë e natës nënës i dhimbe dhëmballa në mënyrë të padurueshme.

Babai nuk qe në shtëpi dhe e shoqërova unë deri në klinikë. Kur po ktheheshim, njerëzit nëpër rrugë qenë të rrallë. Përpara nesh një çift ecte me hapa të ngadaltë. Një e rrënqethur më kaloi në trup, saqë edhe nëna e hoqi dorën që mbante tek goja dhe më pyeti: — Ç'pate? — Atë çast e zotërova veten: — Mbërdhiva pak — i thashë. Nuk më erdhi mirë që e pashë shoqen time, Vitorinë, aq vonë, natën, me një djalë që i kishte hedhur dorën për mes. Prandaj asaj i vinte gjumë, i mbylleshin sytë në orët e mësimit. Ajo na fliste neve për muzikë të huaj që dëgjonte në manjetofon, për filma të huaj që shihte në televizor, na tregonte edhe përmbajtjen e atyre filmave, por neve, mua dhe Xhemiles, nuk na pëlqenin. Ata filma bënin fjalë për njerëz të pasur me zemër të mirë, e për gjëra të tjera që ne nuk mund t'i kuptonim e t'i besonim. Të them të drejtën, neve na pëlqenin edhe manjetofoni edhe televizori, por jo ajo muzikë dhe ata filma që na përmendte Vitoria.

Megjithëse pak vjedhurazi, e pashë atë djalin që pushtonte Vitorinë për mes. Vura re që ishte i bukur. Por ç'e do bukurinë, kur nuk ishte i mirë. Derisa e pushtonte për mes vetëkuptohej që e donte. E kur e donte, pse të mos kujdesej që Vitoria të mësonte. Por ai nuk e donte mirë, e donte keq dhe, derisa e donte keq, ishte njeri i keq. Këto të gjitha dhe shumë të tjera ja thashë Vitorisë të nesërmen. Ajo në fillim i mori si me të tallur fjalët e mia. — Të kanë bërë sytë ty, Vali, sikur më ke parë mua — thoshte. Ky qëndrim i saj më

nevrikosi dhe fillova t'i tregoja hollësira: formën e ngjyrën e kostumit të shokut të saj, trikon e fundin që kishte veshur vetë Vitoria, mënyrën se si ja kishte hedhur dorën ai.

Asaj i mori fytyra një shprehje indiferente mospërfillëse:

— Ohu, kam gajle unë! — tha.

Isha e vendosur që ta kundërshtoja.

— E pse s'ke gajle — i them, — apo sepse të flas për të mirën tënde?

Shprehjes mospërfillëse ja zuri vendin një ngërdheshje e fytyrës. Pastaj qeshi me të madhe, sa unë u tremba.

— Ha, ha, ha, e kush dashkërka që të më mësojë pa! Po ti, moj e shkretë, dje i hape sytë. E kujt i jep mend se, mua! Do të bëje mirë që të mësoje nga unë. Edhe unë, me kë harxhoj frymën! Aq di ti, aq thua. Kujton se e gjithë bota është në ato mësimet që ti i mëson përmendsh si papagal. Jeta është e madhe.

— E si e kupton ti këtë jetë të madhe? — më kishte hipur edhe mua që të mos i lëshoja rrugë.

— Si e kuptoj?! — Ajo u dha krahëve mbra-pa. — S'do as mend as kalem kjo çështje. Të mos ndrydhem por t'i shijoj të gjitha ëmbëlsitë që ka jeta.

— Po shkollën?

— Përrallis ti, përrallis. Eh, ç'të paska vdekur mendja! Shkolla është vetëm sa për të zënë një punë, që të marrësh rrogën, moj tutkune!

Mendova t'ja vërtis nga ana tjetër:

— Mirë — i thashë, — ty s'të duhet shkolla dhe ta zëmë se ashtu është. Po ai shoku yt që të mëson muzikë, vetë më ke thënë që ka studjuar shumë, është me shkollë të lartë. A nuk vini në kundërshtim të thellë të dy?

— Ehu, ç'na fut nëpër thekëra tani! Lerna për kokën tënde, se do të na presësh oreksin.

Si e pa që s'më theu dot, ajo po tërhiqej.

— Edhe diçka tjetër Vitori: pa mendo, sikur të mos ishte kaq e bukur sa ç'je, a do të të donte ai shoku yt?

— Moj, dashkërke llogari të thella ti! Sa tuafe që bëhesh. Më do, e dua. Pse, mos do t'i kërkoj fletë garancie? — Tha këto edhe iku e besdisur.

Në katërmujorin e parë Vitoria ngeli në katër lëndë. Nga gjysma e marsit e la shkollën. Dhe atëhere e pashë atë dajon e Vitorisë, që erdhi disa herë në drejtori të shkollës e bisedonte për punën e së mbesës. Ama dajo! Vinte mbasi e pat marrë ferra uratën, si i thonë fjalës. Gjatë dy vjetve s'qe dukur asnjëherë të pyeste, pa le si i ka punët kjo mbesë që vazhdon shkollën, si vete me mësimë. Jo vetëm dajua, por edhe i ati dhe e ëma nuk e morën ndonjëherë këtë mundim të vogël! Babai im, për shembull, vinte dy herë në muaj e takohej me mësuesit e mi. Edhe kur ishte në fshat ai mbante vazhdimisht lidhje me ta nëpërmjet letrave.

Sidoqoftë ardhjet e dajos së Vitorisë në shkollë dhe bisedat me drejtorin nuk bënë që Vitoria të kthehet sërishmi. Më vonë dëgjuam se Vitoria qe futur në punë, daktilografiste, në një zyrë. Unë e shihja atë rrallëherë në qytet, matesha t'i flis-

56258

1080

ja, por ajo bënte sikur s'më shikonte; qëllimisht kthente kokën mënjanë ose ndërronte drejtim. Po asnjëherë nuk e shihja me atë shokun e saj që e pashë atë natë. Medoemos që ata takohe-shin, por jo ditën.

Dhe ja, ku u takova me Vitorinë pas katër e kusur vjetësh. Ajo erdhi vetë. Dhe e mora vesh pse. E hoqën nga puna si daktilografiste, pasi atë detyrë do ta kryente një tjetër nëpunëse e atij dikasteri. Donte ta ndihmoja unë për të gjetur ndonjë vend.

— Mos ketë nevojë diku për magazinierë — më tha.

— Po tek ne, magazinierja e kantierit është me teknikum.

Vura re që s'i erdhi mirë, po nuk e dha veten.

— Kam shumë shpresë tek ti, Vali — më tha edhe kur iku.

Ajo akoma s'ka nxjerrë mësim nga jeta.

I TRETË ARRITI NË MAJË. (TREGON FESTIMI)

Dy burra, njëri me flokë të thinjura dhe tjetri me moshë më të re, qëndruan përballë meje e Kiços. Për një hop vështruan murin që ishte në mbarim të katit të parë.

Shumë të bukura duken këto ndërtesa me tulla të bardha — tha ai me flokë të thinjura, — por, sikur po ecet ngadalë. Apo e kam gabim...

— Jo, nuk e ke gabim — ja pret Kiçua, por punët e mira bëhen avash, avash.

Ata të dy dolën nga ana e brendshme, ku punonim ne.

— Më të mira janë këto tullat e bardha nga të kuqet? — pyeti ai më i riu, që mori një tullë në dorë dhe e vërente.

— Ou, njëqind herë më të mira — ja priti Kiçua.

— Ashtu ë, po nga se?

— Po ja, më të forta janë, të prera standard i ke, pasta, ajo që na hyn më fort në punë neve, atje ku t'u biesh me çekiç, thyhen.

— Të ftohtët sikur e përçojnë më shumë këto lloj tullash.

— Jo, e ke gabim — i them unë.

— Pse e kam gabim? Motra ime ka marrë një hyrje para një viti në një pallat me tulla të bardha. Kur është ftohët, i sjell fëmijët në shtëpinë time.

— Nuk është faji i tullave, por i muratorëve, që nuk kanë zënë me llaç boshllëqet midis tullave. Vraponim vetëm pas sasisë atëhere...

— Po, po, po — tha flokëthinjuri. — Por dhe tani... sikur ngadalë ecet.

— Eee, dëgjove, shoku brigadier? — m'u drejtua Kiçua, si u larguan të dy vizitorët. — Kopaçe për kurrizin tonë janë ato.

— Kërkesat e popullit — thashë, — kanë të drejtë.

S'i vura veshin se ç'tha. E njoh mirë Kiçon. Me fjalë ta bën ters ai, me punë të del përpara. Mendoja: duhet shpejtuar ritmi i ndërtimeve. Këtu kishim ngecur. Përpara ne kemi punuar me tulla

të kuqe dhe ecnim mirë me to. Kurse tani, me tulla silikate, — për te njëjtën sasi pune harxhojmë trefishin e kohës. Cilësia mirë, por... njerëzit duan më shumë shtëpi. Ky problem shqetësonte gjithë brigadat e bllokut tonë. Kishte brigadierë që ankoheshin përditë në drejtorinë e kantierit, bile edhe të ndërmarrjes, se duhej rritur vlera për metro kub e murit me tulla silikate, sepse nuk realizohej norma. Sipas normave ekzistuese një murator duhet të bëjë $0,75 \text{ m}^3$, kurse ata mendonin që të ulej deri $0,60 \text{ m}^3$. Duhej thyer ky koncept. Po si? E bisedova me Pandin këtë problem.

— Të luftojmë ne të dy që të arrimë të paktën metër kubshin — shfaqta mendimin.

— Ta bëjmë masive — tha ai. — T'i hedhim të gjithë në lëvizje.

Të këtëj mendimi qenë edhe teknikja me Besimin.

Sulmi filloi të nesërmen. Qysh në mëngjes Vali u foli shokëve. I pari kundërshtoi Kiqua.

— Ja thashë edhe dje Festimit, por ai bëri sikur s'më dëgjo, s'i erdhi mirë. Do të na bëni rezil, do të na prishni kualitetin.

Zëra të tjerë mbytnin njëri-tjetrin. Nuk më rrej vesh kush fliste e kush dëgjonte.

Ndërkaq vëreja Kiqon.

— Ama e tunde. Të lumtë! Fundja, shokët e mirë për kësi rastesh duhen. Ai e kuptoi ç'desha t'i them.

— Ç'më shikon ashtu?! — tha. — Hiç mos më shiko! Mirë, mirë; sa hendeqe kam kaluar unë! Eyyhaa! E ngremë sasinë sot, edhe prishim murin nesër.

— Mirë e ka Këua.

— S'do mend që e ka mirë.

— Po është i vojtur ai, ehuuu ..! Në fjalët e usta Këos mbështetemi ne — desh të vinte kapakun Dionisi.

— Kush tha që jam i vojtur? — Këua u ngrit nga stoli. Nga shtrëngimi i nofullave një damar i kërceu në anë të zverkut sa një kokërr lajthije. — Mos kam ardhur të të shtrij dorën ty. E kemi llafin te puna që të bëhet si është më mirë e nuk e kemi te vojtja ime.

Në atë kohë u ngrit Pandi:

— Çdo gjë e re ngjall dyshime, — tha. — Janë krejt të natyrshme dhe logjike këto. Bëjmë gabim po të mendojmë ndryshe. Jo bëhet, jo s'bëhet, po, si është më mirë: të bëhet, apo të mos bëhet? Këtyre debateve nuk u shmangesh dot. Por veç, duhet inkurajuar inisiativa për të arritur rezultate më të larta. Si ta shpjegojmë më saktë këtë — vijoi dhe e kaloi vështrimin në fytyrat e të gjithëve. — Ta zëmë se tre vetë kanë marrë për detyrë të ngjiten në majë të një mali të lartë, ku s'janë ngjitur ndonjëherë.

I pari thotë: — Nuk vihet kurrë atje, kurrë. Është e pamundur. Dhe ndalet në vend.

I dyti: — Prit, të shohim njëherë që të venë të tjerët, pastaj shkojmë dhe ne. Edhe ky gjithashtu qëndron në pritje.

I treti nisët i vendosur. Rrugës lodhet shumë, djersët i kullojnë çurkë, por më në fund arrin në majë të malit.

— Tani me cilin jemi ne? — pyeti Pandi duke

na shikuar të gjithë njëherësh. — Me cilin je, ti, Kiço?

— I lumtë atij që arriti majë malit! — Kiçua i tha këto si përfundim i një dialogu me vetëveten.

Pasoi një heshtje. Gjithsecili shikonte ngultazi në një pikë të caktuar. Ato që tha Pandi, mund t'i thoshte edhe Valentina, apo Besimi, mund t'i thosha edhe unë, por nuk do të kishin po të njëjtin efekt. Ne e njohim të gjithë atë, ashtu siç njohim komshiun që kemi në të njëjtën shkallë e në të njëjtin kat.

Heshtjen e prishi Dionisi:

— Shoku Pandi na solli këtu një shembull shumë të mirë — filloi ai, — shembull ky që na bën të gjithë të mendojmë thellë. Në vazhdim të tij edhe unë do të tregoj një shembull tjetër, me qëllim që mendimi ynë këtu të dalë më i pjekur.

«Ka qenë një teqe e përmendur andej nga anët tona.»

— Ama me teqe e nise, o — ja priti Manoli. Dionisi e shikoi me qortim dhe i buzëqeshi: — Prit, dëgjo, ke për t'u kënaqur.

«Në këtë teqe — vazhdoi — vajti një udhëtar që s'pat shkelur më parë në ato anë. E pritën mirë me mish e raki, hëngri sa deshi dhe në fund tha:

«Kjo teqe rroftë e përparoftë, u ngjittë lart e më lart, por në majë mos arriftë!»

«Ç'thua kështu» i tha babai i teqesë, «përse të mos arrijë deri në majë»!?

«Sepse pastaj do të zbresë në anën tjetër», përfundoi rrugëtari.»

— Kështu është, shokë — e mbylli Dionisi —

çdo ngjitje ka edhe zbritje, prandaj duhen bërë hesap mirë.

Përsëri heshtje, një heshtje nervoze. Ne sapo mundoheshim të ndiznim zjarrin, kur Dionisi, i hodhi përsipër një kazan të madh me ujë. Vështrimet e të gjithëve shigjetonin Dionisin, ndërsa ai u buzëqeshte të gjithëve, duke i dhënë fytyrës një pamje prej babaxhani.

— O Dionis, folë më troç! — kërceu Besimi. — Çila është ajo ana tjetër që thua ti?

— Ka parasysh vetëveten Dionisi — ndërhyri Vali — që e bën qoshen shtrembër dhe, kur e kontrolloj unë, e prish gjithë murin.

Dionisit ju mbarua e qeshura e shtirur, si prej babaxhani. — S'do mend, kur thua të vërtetën, kështu e pëson — dhe shikimin që e kalonte nga njëri te tjetri donte ta përdorte në vend të shkopit, për t'u mbështetur: «Hëni bre, hapeni gojën, për ju po flas» thoshte zëri i tij i brendshëm.

— Pse, kush gënjeu, që vetëm ti thënke të vërtetën? — s'm'u durua pa ja përplasur. Se ç'më shtynte t'i flisja më rëndë, ta shaja që ta mbante mend tërë jetën, por e mblodha. Nuk duhej të merrja zjarr ashtu. Aty ishin të gjithë shokët.

— Sikur kaluam nga tema — dredhoi Dionisi — dhe po flasim vetëm për mua.

— Brenda temës jemi — tha Pandi, — me konceptet.

— S'është punë koncepti kjo, është punë mundësishë. — Mënyra se si i shoqëronte fjalët me mimikë Dionisi, të jepte përshtypjen se ai që më i sinqerti ndër të gjithë. — Ja, të gjithë shokët me mish e me shpirt punojnë, por kaq kemi

mundësi të japim. Le të flasë edhe usta Kiçua, ai është me eksperiencë, por e di që s'bëhet më shumë, prandaj nuk ndjehet.

— Edhe kaq sa është norma, nuk realizohet — foli si nëpër gjumë Tahiri.

— Ç'ke që e kruan kurrizin me mua, o i biri!.. — Kiçua i çakërritte sytë, sikur donte ta përpinte Dionisin. — Oj, kush na kundërshtoka këtu? Dioniska, që e do tekniken tek koka dhe Tahiri, që në murin e mesit bën aq mur, sa fare kollaj mund ta marrë në kominoshet në mbrëmje, kur lë punën. Këta të dy le të rrinë, ne më shumë do të punojmë.

— Gati, vallahi, bilahi, unë pregatis llaç me çimento sa të doni — tha Fetahu.

— Ou, edhe unë jam gati t'ua shemb skelat me tulla — e pasoi Qanija.

— Dhe tani në sulm! Ta kemi parasysh, se nuk është vetëm kjo majë për të ngjitur. Synimi i gjithsecilit të jetë: sot të bëj diçka më shumë se dje — e mbylli Pandi.

U ngritëm të gjithë. Dionisi i hiqte këmbët zvarrë, si branë. Mbrapa tij Tahiri shkante si një ka i lidhur për brirësh. Filloi puna. Kiçua, në kundërshtim me natyrën e tij, heshte. Në rreshtin e parë unë vura 4-5 tulla më shumë nga ai. Djeriset e mbuluan, jo prej lodhjes, po nga inati. U kthye me rrëmbim të ngrejë qoshen. Vinte vërdallë. Nuk gjente dot plumbçen. Prej nxitimit e kishte shtyrë me këmbë, nga skela poshtë. I thirri Qanijes që ta merrte nën skelë dhe t'ja jepte.

— Ehë, u plake, s'ta mban më, — i tha ajo duke i dhënë plumbçen.

— Bjere, moj korbeckë e dreqit, mos na çaj kokën!

Ndërsa vuri tullën e parë dhe u përkul mbi mur ta peshojë me plumbçe, i ra hekuri i drejtim¹⁾ nga ana e jashtme.

— Pthu, jazëk! — shau nëpër dhëmbë.

— Ama, ti, Kiço, do një punëtor në dispozicion që të të mbledhë veglat, se të bien — e thumboi Qanija.

— Hiqmu, mëllenjë e zezë!

Në rreshtin e tretë ma kaloi me dy tulla. Në rreshtin e katërt gjashtë tulla më shumë nga unë.

— Hiqe cigaren, që ma mban si hosten në gojë, se të mori frymën — më bërtiti. — Në darkë, kur të vesh tek plaka, zgërlaqu në minder edhe pi duhan rehat.

E hodha cigaren. Ja kalova me tri tulla. Në rreshtin e gjashtë u takuam mu në mes të murit. Punonim në hyrjen e dytë të seksionit të parë. Hyrjen tjetër e kishim përfunduar një ditë më parë deri në rrafshin e brezit të parë të betonit.

— O burra! Ta mbarojmë sot këtë faqe muri — i them Kiços.

— Deri më drekë, mor i humbur!

Drejtoi pakëz mezin dhe shikoi shokët e tjerë.

— Pandi me Eminin na e paskan kaluar — tha duke kruajtur kokën. — Oj! Edhe Dioniska me revan ja paska marrë. Shiko?! I kapka tullat si të jenë kokoshka. Hë, qen misri, hë! Ama edhe

---

1) Hekur 10 mm, që vendoset midis dy rreshtave për të mbajtur të njëjtën trashësi nga njëra qoshe në tjetrën.

Vali çekan i qëndroka. I ndihmoka Muharremi, shejtanka!

Ndërkaq unë e mbarova të gjithë rreshtin vetëm.

— Ma hodhe — tha. — Unë të vura zjarrin për një cigare që ndeze...

Estrefi me Idrizin ndodheshin tre rreshta mbrapa nesh.

— Ej, tunduni, se mbetët te ura e Lanës — u thirri ortaku im atyre. — Apo shikoni Tahirin që po e zë gjumi sipër murit?

— E kemi faqen e murit më të gjatë ne — tha Idrizi.

— Me gjithë boshllëkun e dritareve po. — Ku të le Këçua të justifikohesh.

— E dua për gjithnjë trupin unë e jo vetëm për sot — foli Tahiri, ca si me vonesë, duke gromësitur dhe herë pas here u hiqte hundëve ndonjë të fërkuar me mëngën e kominosheve.

— Po, po mos e mundo trupin, se mbase hapet ndonjë muzeum dembelash e të të kemi në gjendje të mirë — ja dha përgjegjen Këçua.

Estrefi ja nisi i pari të qeshurës me hi-hi-hi-të e mëdha-ja, pas tij u kurdis Idrizi. Edhe Tahiri qeshi me vetëveten.

— Eeej, shikoni si ju varën jargët Tahirit — bërtiti Qanija.

— Ah, qerrata, prapë ma kalove — foli Këçua si me vete, kur më pa që vendosja tullat në pjesën e tij.

Teknikja erdhi dhe kontrolloi murin. Dukej e kënaqur. — Më mirë se ditët e tjera që është punuar më ngadalë se sa sot, — tha. — Pra, shoku

xha Kiço — dhe i vuri dorën në sup — duhet ndryshuar koncepti: «Punët e mira bëhen avash-avash». Vetë po e vërtetojmë se edhe punët e mira mund të bëhen shpejt.

Kiçua diç u mat të fliste, po sikur ta kishte gjuhën me fre e ndaloi përbrenda buzëve. Nuk i vjen mirë atij kur ja përmend të metat, i ngjan sikur i lëndon plagët. Kiços i pëlqen më shumë autokritika se sa kritika. Autokritikën, të shumtën e rasteve, e bën indirekt.

— Ma nguli një kunjë kjo mua — foli pas pak — ndërsa vetullat e trasha i përziheshin me njëra-tjetrën. — Ma nguli, por, ç'e do se, as që jam i zoti ta heq, pale... — Ndërsa fliste, sytë i mbante mbi mur dhe duart i shpejtonte në vendosjen e tullave si një mekanizëm elektrik. Gjente vend se ku ta shfrente dufin.

Vali i ndiqte lëvizjet e tij me një vështrim të çiltër. Sepse atë ditë asaj i pat rënë një hije serioziteti, ndryshe nga herët e tjera. Ndofta nga ato që ndodhën në mëngjez, ose ngaqë puna mori një hov më të vrullshëm. Momente kthese në punë dhe në temperamentet e njerëzve. Kiçua heshte i përqëndruar vetëm në vendosjen e tullave. Edhe Vali heshte, me vështrim të përqëndruar vetëm në lëvizjen e duarve të Kiços. Unë gjithashtu në heshtje mendoja për ata të dy, Kiçon e Valin...

... Ajo erdhi teknike në brigadën tonë qysh kur filluan të gërmohen themelet në godinën e shtatëmbëdhjetë.

Ne e njihnim atë si teknike të kantierit tonë, kurse këtu do të punonim së bashku.

— Markë e dobët — më tha Kiçua, ndërsa të

dy vendosnim piketat e para të themeleve. E njihja qysh përpara Kìçon. Edhe herë të tjera kishim punuar bashkë.

— Nga e çmon ti?

— Po ja, femër po qe, markë e dobët është.

Më erdhi edhe inat edhe për të qeshur me të. Desha t'i jap shkas muhabetit vetëm për ta ngacmuar.

— E ke gabim — i them. — Të vjën mirë ty sikur të të thotë njeri për vajzat e tua «markë e dobët»?

— Oj ky, ç'na kandiska tani. Po njëlloj marke janë këto të gjitha, o t'u mbylltë!

— Ashtu?! Harrove kur ta mblodhi ajo infermierja?

Ma kish treguar vetë Kìçua. Kishte qenë i sëmurë me temperaturë 39° dhe nuk donte t'i bënte gjilpërat që i dha mjeku. Mirëpo vajza e madhe, infermiere (Kìçua ka dy vajza), e detyroi dhe ja bëri inxheksionet, pa marrë parasysh kundërshtimet e të jatit.

— E, ma mblodhi — tha — e do puna, s'ke ç'i bën.

...Këto më erdhën ndër mend, ndërsa vëreja Kìçon që punonte me shpejtësi, pa nxjerrë asnjë fjalë dhe Valentinën me vështrim të përqëndruar në duart e tij.

— Markë e fortë — i them qëllimisht Kìços.

— Kush, tullat? — tha teknikja. S'e dinte ajo ku rrihte çekani.

— E ka gjetkë i paudhi — ndërhyri ortaku im. — Po sa më shumë të piqet, më e fortë bëhet marka — përfundoi.

Vali, që s'kuptonte nga ky muhabet, u mjaftua me një të mbledhur të supeve. Kur ja tregova, s'e mbajti dot të qeshurën.

Na tërhoqi vëmendjen një grindje që krisi andej nga seksioni i dytë. Muharremi po bënte fjalë me Dionisin. Të dy mbanin një hekur drejtimi në dorë dhe asnjëri nuk ja lëshonte tjetrit.

— Mua do të ma hedhësh ti? — bërtiste Muharremi.

— Ore, luajte nga mendtë, o! — Dionisi fliste shtruar dhe pa u ngutur, si njeriu që ka të drejtë. — Pse e shtrembëron hekurin vetë, unë ta paskam fajin, që kërkon të më marrësh timin?

— Po ti, more... e shtrembërove kastile hekurin tim me këmbë dhe e fute në pjesën time që të më dalë muri i shtrembër...

Valentina shkoi me vrap atje. Ndërkaq ndërhyri Pandi e Besimi dhe e qetësuan gjendjen.

— E bën qëllimisht ai — tha Kiçua për Dionisin, — për të penguar punën. Sa u largua teknikja andej dhe ja plasi sherrit. Është një qen bir qeni që... Nuk duhet t'ja ndash kopaçen nga kurrizi atij.

Dionisi ishte një çiban i keq, një vemje në trupin e brigadës sonë.

Unë e Kiçua e mbaruam murin në orën dy-mbëdhjetë pa katër minuta. Po të ecnim me ritmin e mëparshëm, do të na duheshin dy ditë për ta kryer po atë punë. Kiçua dukej çuditërisht i çelur. Nuk mbahej. Fluturonte nga entuziazmi.

— Ua kemi kaluar të gjithëve — thoshte dhe nga gëzimi i fërkonte duart parreshtur.

Po nuk qe ashtu. Teknikja bëri matjet dhe na raportoi të nesërmen në mëngjes. Pandi, Emini dhe Lefteria kishin bërë 4 m³. Unë dhe Kiçua 2.90 m³, Estrefi me Idrizin 2,50 m³. Dionisi dhe Muharremi 2,45 m³, kurse Tahiri në murin e mesit, që është fare i thjeshtë, vetëm 0,75 m³. Sipas këtyre shifrave delte se vendin e parë e zinin ne me Kiçon, me nga 1,45 m³ secili. Por Pandi tha se i kishte vënë shenjë punës së trashes së tij dhe nga matja e veçantë doli: Emini kishte bërë 1,60 m³, Pandi 1,40 m³ dhe Lefteria 1 m³. Pra vendin e parë e zuri Emini.

— Po të ecet me këtë ritëm, plani i muajit realizohet për shtatëmbëdhjetë ditë — vuri në dijeni teknikja.

— Dhe të tetëmbëdhjetën na merr maqina e zezë e na çon te kodrat e Sharrës — lëshoi Dionisi.

— Ti të vdesësh që sot, se po të rrosh do të na shtrembërosh hekurat — ja këputi Muharremi...

— Ama, jo — i doli përpara Kiçua. — Për ne hiç mos të të hajë merak. Puna na e shton më shumë shëndetin. Dionisi e dinte ç'e priste, megjithatë, s'pushonte së shpuari vrimat.

RRËNIM NË KUJTESË

Vajza me pardesy vishnje erdhi përsëri të takohej me Valentinën. Sikur i kishte ikur pak ajo ndrojtja e ditës së parë, që e bënte të ndalonte atje tej në anë të rrugës.

Ajo u afrua dhe na tha:

— Puna e mbarë!

— Mbarë paç — ja kthjem përshëndetjen.

Qanija, e nxitur nga kureshtja, doli nga ana e brendshme për të parë kush ishte. Vështrimet e të dyjave u kryqëzuan.

— I thërrisni pak Valentinës — tha e porsardhura dhe e largoi shikimin nga sytë e bardhë të Qanijes, e cila përfitoi nga kjo shmangje dhe ma bëri me shenjë, «alamat cope».

I zënë ngushtë, kafshova buzën e poshtme.

«Të turpëron në kësi rastesh kjo mistrëce» thashë me vete.

Më erdhi në ndihmë Kiçua:

— Ç'më rri aty, moj tutkune! — i bërtiti Qanijes.

— Hë de, ikë, foli Valit të vijë! Oj, m'i bën sytë si kukuvajkë!

Vajza me pardesy vishnje e ktheu kokën mënjane, për të fshehur të qeshurën që i erdhi padashur në buzë. Pastaj e treti shikimin në një drejtim të pacaktuar.

Diçka më kujton fytyra e kësaj vajze. Kujtim i largët, i mbuluar nga cipa e harresës gjatë disa viteve. Fytyrë e njohur, po ku, kur e kam njohur? I nxitë të gjitha vatrat e mia të kujtesës për të gjetur ndonjë shenjë. E shtyrë nga vështrimi im edhe ajo nisi të më shikojë. Ndofta edhe unë i kujtoja diçka, një fytyrë të njohur dikur por të papërcaktuar.

Kiçua u ul nga ana e brendshme e murit dhe më foli me zë të ulët.

— Po ç'bën, mor i humbur, se të ranë sytë së shikuari. Hape gojën, mor t'u kyçtë me tutius,

t'u kyçtë! Bëji një muhabet të paktën, që të mos rrijë si më gjemba.

— Ehë, mua s'më jepet — ja kthej duke u ulur edhe unë nga ana e tij. — Kryeje më mirë vetë këtë detyrë fisnike!

— Oj, gallofi — tha dhe e pa të udhës të ngrihej.

Vajza me pardesy vishnje filloi të baresë.

— Mos u mërzit — i foli Kiçua, — se ja tani vjen shoqja Vali. Po ti, shoqe e ke, apo të afërme?

— Shoqe, shoqe e kam. — Ndaloj ecjen. U kthye nga ne. Edhe zëri i saj m'u duk i njohur. Dalëngadalë cipa e harresës po largohet dhe po më ngjallej në parafytyrim fytyra e një shoqeje të fëmijërisë. «Ah, mor Kiço» them me vete, «sikur ta bëje një herë të qeshte, atëhere do të bindesha plotësisht».

Dhe Kiçua ja pat gati, sikur të më kishte dëgjuar.

— Moj, unë i fola këtij timit përpara, por edhe ti s'po ja ndake sytë. Mos ratë në sevda të menjëhershme ju të dy?

«Vitorja» sa s'thirra kur vura re se të qeshurën e saj.

Erdhi Vali. Të dyja shoqet biseduan gjatë. Më shumë bisedonte ajo tjetra, që mua më shëmbëllente shogën e fëmijërisë, Vitorinë. Vetëm emri më ngatërronte. Unë e mbaja mend Vitori, kurse Vali e thërriste Violeta. Gjatë bisedës, vija re se asaj i merrte fytyra lloj-lloj pamjesh. Herë pas here e hidhte vështrimin nga unë. U largua si e brengosur,

por megjithatë nuk harroi të na thotë: Mirë u pafshim!

Erdhi edhe herë të tjera. Ndrojtja pothuajse ju largua fare. Vinte na jepte dorën, bisedonte me ne lirisht. Na pyeste për punën, për pagën, a lodheshim shumë. Shkurt: vajza me pardesy vishnje u bë e njohur me ne. Matesha disa herë t'i thosha që më ngjante me një shoqen time të fëmijërisë, Vitorinë, por se ç'më pengonte. Ndofta ajo shprehje e saj e zakonshme: «E rëndë është, e rëndë puna e krahut, për zotin». Të paktën atë «për zotin» të mos e thoshte. Sidoqoftë nuk i dhashë të kuptojë se s'më pëlqente kjo shprehje. Pse kot. Se mos e kisha shoqe në punë dhe nuk ja bëra samarin copë. Një njohje e thjeshtë qe kjo. Mirëpo... Edhe çështjet e ndërlikuara, nga e thjeshta e zënë fillin.

Një mbasdite e takova rastësisht në autobus.

— Vetëm je? — më pyeti duke më dhënë dorën.

— Vetëm, siç më sheh — ja kthej.

Nuk e prisja këtë takim, po meqë u takova, më erdhi mirë. Koha. Kishte filluar të ngrohej dhe nuk e kishte veshur pardesynë në ngjyrë vishnje. Kishte një triko deve në bojë mjalti, që i shkante shumë. Fundi në ngjyrë të kaltër i rrinte pak mbi kupat e gjunjëve.

Zbritëm nga autobusi dhe ecëm bashkë bulevardit.

— Kishe ndonjë plan për të shkuar diku? — më pyeti Vitoria.

— Jo, ashtu kot, pa ndonjë qëllim të caktuar. Po ti?

— Edhe unë...

Vazhduam të ecim. Për të thyer heshtjen dhe për të shuar atë kureshtjen time të parë nisa t'i tregoj Vitelës për shoqen time të fëmijërisë, Vitorinë. Ne ishim moshatarë dhe shtëpitë i kishim afër, gati-gati puqur me njëra-tjetrën. Vitoria kishte një vëlla më të madh, që atëhere vazhdonte shkollën unike në qytet. Unë isha djalë i vetëm. Kisha vetëm nënën. Babai më qe vrarë gjatë një përleshje me diversantët. I ati i vërsnikes sime punonte në kadastrën e rrethit tonë. Ne të dy ishim si motër e vëlla. Bashkë luanim, bashkë shetisnim, bashkë shkonim e mblidhnim lule-shtrydhe rrëzë korijes dhe lule lëndinave. I fola për ditën e verës, se si e festonim ne në fshatin tonë, për ndjenjat e gëzimit tona dhe për shumë kujtime të tjera, gati të harruara të fëmijërisë sime e të Vitorisë.

Vitoria u dha e tëra pas këtij rrëfimi. Kur unë ndaloja, ajo kthente kokën, m'i ngulte sytë dhe më vështronte në fytyrë, sikur aty do të gjente ato që unë lija pa thënë.

— Mos je Festimi i Nëno Nurkës ti? — tha.

Edhe ajo, si duket, po rrëmonte në kujtimet e fëmijërisë.

— Po, dora vetë. — Nuk isha gabuar. Vitela e sotme e Valit qenka vazhdimi i Vitorisë së vogëlisë.

Fytyra i mori një gjallëri të çuditshme.

Po të mos kishim qenë në rrugë, në prani të gjithë atyre njerëzve, me siguri do të më kishte për-qafuar.

— Si u bëmë kështu — tha — s'njohim njëri-tjetrin, si të humbur. — Dy pika lot i riguan nga

sytë nëpër faqet. Ndjeva se shoqja ime e femijërisë kishte një dhembje, dhembje që u prek nga kujtimet dhe e bëri që t'i derdhen ato dy pika lot. Kishim vite që s'ishim parë, qysh kur ishim gjashtë vjeç. Atëhere i ati kishte tërhequr të shoqen dhe të bijën në qytet. . . Unë me nënën time ikëm më vonë nga fshati, kur unë mbusha njëmbëdhjetë vjeç, dhe erdhëm në Tiranë. . .

— Çfarë ke, Vitori?

Papritmas u drodh. Me sa duket ajo ishte larguar nga ky emër. Në të njëjtën kohë ne tani ndodheshim edhe afër edhe larg njëri-tjetrit.

Qysh prej atij çasti, unë vendosa ta thërras me emrin e saj të vërtetë, Vitori.

TREGON VITORIA

— Unë do ta mbaj mend jetën time në moshën shtatëmbëdhjetëvjeçare. E di si e parafytyroj veten në vjetët e para se të arrija këtë moshë. Si një femijë që ecën vetëm këmbadorazi, që bën si t'i thonë dhe shkon ku ta dërgojnë. Kisha dëgjuar shumë të flisnin për bukurinë time, por kjo s'më bënte shumë përshtypje, më dukej si diçka e zakonshme, pa shumë rëndësi. Vetëm kur mbusha të shtatëmbëdhjetat fillova ta ndjej kënaqësinë e kësaj bukurie. Kjo më dha edhe njëfarë krenarie, filloi të më pëlqejë vetja. Dhe mendoja se kisha të drejtë.

Se mos harroj edhe diçka tjetër, pasionin për muzikë. Po unë nuk doja muzikë sidokudo, muzikë të zakonshme, si u pëlqen të gjithëve. Doja mu-

zikë të rrallë, që të mos e kishte dëgjuar tjetër-kush përpara meje. Kjo ndjenjë për muzikën erdhi dhe m'u shtua në moshën shtatëmbëdhjetëvjeçare, pasi kisha kryer klasën e dytë të teknikumit.

Në vitin e tretë të teknikumit u regjistrova edhe në kursin e muzikës. Por të them të drejtën, në fillim ai kursi m'u duk si hallvë e ftohtë. Ehu, atje na mësonin notat, ashtu siç na bënte mësuesja e muzikës në shtatëvjeçare, bënim ushtrime me fisarmonikë. Unë doja tjetër gjë të mësoja dhe, mundësisht vetëm unë, jo të gjithë sa djem e vajza ishin atje në kurs. U mërzita, u bëra pishman dhe desha të dilja. Pesë me hiç që ai kurs. Mirëpo nuk që e thënë...

... Ishte hera e tretë, apo e katërt që vija në kurs. Pasi mbaruam për atë mbasdite dhe po delnim, Ariani, njëri nga mësuesit e muzikës (ne kishim tre të tillë) më tha që të ndaloja më mbrapa. Të më kishte thënë ndonjëri prej dy të tjerëve, edhe mund të mos e kisha pritur, por Arianit s'më vinte mirë t'ja prishja. Ai kishte një fytyrë tërheqëse dhe një shikim të ëmbël, që të bënte menjëherë për vete. Mua sidomos, qysh në fillim, nuk m'i kurseu këto shikime. Sigurisht ngaqë isha e bukur. Nuk më vinte inat që s'm'i ndante sytë. Përkundrazi, ndjeja kënaqësi. I bukuri shikon të bukurën. Edhe muzikën ai donte të na e zhvillonte ndryshe nga të tjerët. Na e tha vetë me gojën e tij qysh ditën e parë:

— E di unë se ç'duhet të mësoni ju, por s'ke ç'i bën, programi...

Kështu që e prita dhe dolëm bashkë. Unë nuk dija se ç'krah duhej të mbaja duke ecur bulevardar-

dit me një djalë, dhe qëndroja në krahun e majtë. Ai më vuri dorën në sup me delikatesë dhe më nxori nga krahu i djathtë i tij.

— A të pëlqen shumë muzika?

— Si s'më pëlqen! Unë prandaj erdha në kurs.

Qeshi. — Pse, kështu mësohet muzika!? Ky kurs vetëm emrin ka...

Unë e thashë vetë më parë, që s'më tërhiqte ky kurs. Po mirë, ku duhej të mësoja atëherë?

— Mos ki merak, — më qetësoi Ariani. — Do të kujdesem unë të të jap mësim në mënyrë të veçantë.

Ecnim anës trotuarit. Dëgjoja e përpirë Arianin, që fliste për muzikë dhe për njerëz të mëdhenj, të shquar në këtë fushë. Nuk e di se pse m'u duk vetja e vogël, e vogël dhe doja që të rritesha mundësisht brenda sekondës, prandaj i afrohesha më pranë Arianit.

... Ajo ka qenë nata e parë që u ktheva vonë në shtëpi. Derën e gjeta mbyllur, më vinte shumë zor. S'isha mësuar të trokisja ndonjëherë në derën e shtëpisë sime.

Trokita në derë, në fillim ngadalë, me kurrizin e gishtit tregues, pastaj me grusht. Ma hapi derën nëna. Nuk më foli, vetëm më shikoi sikur do të më hante. Në kuzhinë prisnin zgjuar babai dhe vëllai i madh. U bë një gjyq i vogël për mua atë natë në shtëpi. Më shumë nga të gjithë qe zemëruar Hatibi. Nuk u linte radhë prindërve të flisnin. Unë u përpoqa të arësyetohesha, sigurisht duke thënë gënjeshtër, por ata ma prenë shkurt: «Në qoftë se e bën edhe një herë si sonte, vonohesh

pa marrë lejë, pa lajmëruar, nuk ke më vend në këtë shtëpi!»

Rashë në krevat pa ngrënë darkë. Deri në mëngjes nuk vura gjumë në sy. Njëra pas tjetrës më rrotulloheshin përpara syve fytyra e Arianit, që buzëqeshte ëmbël dhe fytyra e Hatibit, që më kanosej e më kërcënohej.

Të nesërmen shkova te dajua. Atje ishte jashtëku që mbështetja kokën unë saherë që më dhimbe-te. Jo tek vetë dajua, por tek e shoqja e tij, Nysreti. Edhe kur isha e vogël, sa herë që kisha ndonjë nevojë dhe nuk ma plotësonin të shtëpisë, vrap e te nusja e dajos vija ankohesha. Ajo ishte për mua njeriu më i mirë në të gjithë farefisnin tonë. Dhe i dëgjohej fjala asaj. As vetë dajua nuk ja prishte, as edhe të shtëpisë sime. Ajo ma kishte kthyer dhe emrin nga Vitori në Vitela, megjithëse gjithë të tjerët me emri e parë më thërresin.

Kështu që, të nesërmen e natës së parë që erdha vonë në shtëpi, vajta t'i qaja hallin të shoqes së dajos, hallo Nysretit, si isha mësuar ta thërrisja unë. Nuk ja tregova shkakun e vërtetë. I thashë se vajta me nja dy shoqe në kinema, në orën tetë deri në dhjetë. Ajo erdhi bashkë me mua. Bisedoi me nënën dhe vëllain e madh. Babain nuk e gjeti aty.

— Mos e ndrydhni vajzën — u tha. — Lëreni të mësohet e pavarur, të jetë e zonja e vetëvetes!

U hëngrën shumë ndërmjet tyre. Nëna fliste më rrallë. Tek-tuk çeku e kundërshtonte hallo Nysretin edhe Marieta, nusja e vëllait, që i gjeti në bisedë e sipër, kur erdhi nga dyqani i ushqimeve. U grindën, bërtitën dhe së fundi hallo Nysreti, e zemëruar me ata, m'u drejtua mua:

— Dëgjo ti, e ke hapur derën e shtëpisë sime saherë që të duash dhe në çfarëdo kohe.

Ky ishte përfundimi i gjithë grindjes.

Me Arianin vazhdoja të takohesha çdo natë, me përjashtim të disa rasteve, kur ai më thoshte: «Jam i zënë me punë». Dhe takoheshim gjithmonë në mbrëmje vonë. Ariani kishte një manjeto-fon, ku kishte inçizuar shumë këngë dhe melodi të bukura dhe që mua më pëlqenin shumë. Përveç manjeto-fonit Ariani kishte edhe një album të madh me fotografi. Aty Ariani kishte grumbulluar fotografitë e vajzave më të bukura të botës. «Po ti je më e bukur, sepse mban freskinë me vete» më thoshte saherë gjithë ëmbëlsi. Ato ishin me të vërtetë të bukura, por mua më tërhiqte më shumë mënyra se si visheshin dhe e mbanin veten.

Në kurs vija vetëm sa për numër. Ç'më duhesh. Për muzikë kisha Arianin dhe manjeto-fonin. Edhe mësimet e shkollës i mori lumi. Sepse më dolën fare nga qejfi. Periudha më e ndritur në mësimet për mua është klasa e dytë e teknikumit të ndërtimit. Edhe atëhere nuk do t'i kisha bërë ato përparime, por qëlloi që zura shoqëri me Valin e Xhemilen. Atyre të dyjave u binin sytë mbi librat. Xhemua e uruar ishte tamam si një qengj, e urtë, e dashur, vetëm se cazë si e ndrojtur. Vali që ndryshe, shpuzë në të gjitha drejtimet. Ana e tepronte me gjithë atë seriozitet. Sikur nuk i përshtatej. Pastaj, të dhënit shumë pas mësimëve, sidomos vajzat i bën tekayte. Se mos është ndonjë gjë joshëse, që të të ngjallë kënaqësi të mësuarit, detyrim është. Tek e fundit, kur s'ke ndonjë gjë tjetër më të bukur me se të merresh, studjon tekstet e shkollës. Mua s'më bënë dobi.

E lashë fare shkollën. Se mos që edhe ndonjë shkollë për të qenë. Mbaroje teknikumin dhe pa le nga syrdiseshe pastaj. Ky mendim më çarmatoste fare. As që mund ta merrja me mend se si mund të largohesha nga Tirana. Jo, jo, më mirë pa atë shkollë dhe brenda në Tiranë. Do të gjeja ndonjë punë sa për të marrë rrogën, si gjithë të tjerët.

Përsëri tek nusja e dajës. Midis dajos e së shoqes u zhvillua një debat i ashpër në lidhje me punën time. Unë dëgjoja.

— Nuk është mirë kështu — thoshte dajua. — Duhet të vazhdojë shkollën. Kemi bërë gabim që e kemi llastuar e përkëdhelur deri tani.

— Ohu, edhe ti! — ja bënte e shoqja. — Gjithnjë në një vrimë i bie fyellit. Dynjaja bëjnë çmos për njerëz që s'i kanë gjë fare, dhe jo ti, s'qenke i zoti të rregullosh tët mbesë...

Dajua u orvat që unë të mos e lija shkollën, por si nuk doli gjë, më rregulloi në punë si dakti-lografiste në një dikaster, ku indirekt kishte ndërhyrë edhe Ariani. Mësova të shkruaj me maqinë. Nuk që punë e keqe. Mbi të gjitha tani merrja rrogën time. Hatibi s'më thoshte dot: «Nuk shpërblen dot as sakrificat që bëjnë të tjerët për ty» siç bënte kur vija në shkollë. Jeta për mua mori tjetër drejtim: Shtëpi — punë — takim me Ariannin. Shkonim shpeshherë shikonim filma në televizorin e xhaxhait të Arianit.

Dalëngadalë zura të mendoj se nuk isha më ajo e para, kisha ndryshuar shumë.

Pasi mbushëm vitin që u njohëm, u grindëm për herë të parë. E pse u grindëm? Kot fare, duke diskutuar rreth një filmi që kishim parë në tele-

vizor. Unë kundërshtova mendimet e Arianit, dhe atij i erdhi rëndë, prandaj edhe më pyeti:

— Sigurisht, edhe ti nuk bën shumë dallim prej heroinës së filmit?

I dola përpara dhe e ndalova.

— Hiç mos u çudit — tha. — Sot ti merr guxim të më bësh kundërshtimin e parë, nesër të dytin, më vonë mund të kalosh më tej. Kështu vijnë këto, me radhë. Dhe harron pastaj se unë të hapa sytë...

Më mirë të më kishte qëlluar me një pëllëmbë fytyrës, sa të më thoshte ato fjalë.

U largova prej tij e zemëruar, duke qarë.

Të nesërmen u takuam përsëri e përsëri u grindëm.

Pak nga pak na u bë si ves: nuk mund të rrinim pa u takuar me njëri-tjetrin dhe as pa u grindur kur takoheshim.

Ndërkaq njerëzit e fafesisit tim u vunë në lëvizje, të gjithë të shqetësuar. E kishin marrë vesh dashurinë tonë.

— Në qoftë se duheni, shpalleni fejesën. Dashuritë e gjata s'kanë përfundim të mirë.

Ky ishte thelbi i të gjithë këshillave që më jepnin. Deridiku kisha filluar t'u jepja të drejtë, po që t'i thoja Arianit «të fejohe mi», kurrën e kurrës...

...Erdhi koha që punën e daktilografistes ta bëjë një nga nëpunësit dhe mua më hoqën nga puna. Më dërguan në prodhim. Kjo s'më pat vajtur ndonjëherë ndër mend.

Kësaj radhe dajua s'pranoi të më ndihmonte. Çudi si ndryshojnë njerëzit. I këputi një të sharë

së shoqes, që si gjithmonë zuri të ndërhyjë dhe t'i lutet, saqë ajo vetë e di si doli nga dhoma.

— Filloje nga e para, çupë e dajos, me kazmë. Duhet ta çash vetë një copë rrugë në jetë, sepse deri tani ke kaluar mbi gjurmët e të tjerëve.

Ishin çaste shqetësimi për mua. Ju luta edhe Arianit që të ndërhynte më ndonjë vend. Ai mbli-dhte supet. Të jepte përshtypjen se nuk i intere-sonte dhe aq ajo punë. E ndjeja se midis nesh po ngrihej një atmosferë e ftohtë.

Nuk kisha aspak dëshirë që të paraqitesha te zyra e punës në këshillin e lagjes. Por së fundi shkova edhe aty.

— Në ndërtim — qe përgjegjja.

— Ku? Në llaç?

Ai hoqi syzat dhe më shikoi si i habitur.

— Ç'është gjithë kjo përbuzje për punën, moj vajzë?

— Ehu, për t'u mbushur mendjen të tjerëve ju duket kollaj juve. Pa shko vetë njëherë dhe puno në llaç, po ta mbajti! — isha bërë furtunë.

Ai çuditërisht qëndronte gjakftohët. Më tregoi duart e tij.

— I shikon këto — tha — kanë filluar të punojnë qysh kur ishin të njoma, si duar kovaçi. Tani punën e zyrës nuk e bëjnë aq me qejf, por i de-tyroi ekzema.

— Po shumë mirë që ke punuar, ti burrë je.

— Si, pse, pak gra punojnë në ndërtim. Edhe vajza ime mbaroi gjimnazin e më kërkonte punë të lehtë. Atje, në ndërtim e çova, për ideal! Ta shikosh tani, gjithë shëndet e gjallëri është.

E përplasa derën dhe ika gjithë nerva. Koka

më ziente, shkoja nga më çonin këmbët. Për të dhënë mend të gjithë të vetmit janë. Kështu mburren disa: «Kam punuar edhe unë, ja me këto duar». Ke punuar, po tani më shulatesh aty në zyrë dhe pret e përcjell njerëzit. Ashtu mburret edhe dajua im: «Bari delesh kam qenë». Ke qenë bari delesh po tani ke goxha punë në ministri. Edhe Ariani e përmend saherë: «Jam rritur i varfër, jetim, se babai më la qysh gjashtë muajsh dhe iku në kurbet». I jati, vërtet, u copëtua kurbeteve, derisa la edhe kockat andej, po kursimet që ndoshta i ka hequr nga goja e tij ja dërgoi të birit, që bredh me mua si aga. Të gjithë në rregull e kanë për vete. Hatibi është mësues historie në shkollë nate. Të shoqen e ka llogaritare. Edhe nëna ime, që punon kuzhinierë, ankohet çdo mbrëmje: «u lodha». Posi, zor i madh fort, po ajo gjellë ka gatuar gjithë jetën, edhe kur ishte në fshat. Dhe pastaj të gjithë më bëjnë moral mua. «Duhet t'i shtroresh punës. Je mësuar e përkëdhelur, e llastuar ti. Duhet të derdhësh djersë...» Nga të gjithë, e di kush më çudit mua me qëndrimin e tij, im atë. Ai në moshën dyzet e tetë-vjeçare mbaroi Institutin bujqësor dhe tani, megjithëse ka mbushur moshën për të dalë në pension, akoma punon në një kooperativë të bashkuar malore. Po edhe kjo ka arësyeën e vet. Babai im e ka pasion bujqësinë. Këto mendime më vërshonin në tru dhe më dukej sikur nuk ecja mbi pllakat e trotuarit, por sipër këtyre mendimeve.

Shkova të bisedoj me Valin, që e kam pasur shoqe në teknikum. Për të kisha dëgjuar fjalë të mira, bile edhe në gazetë pata lexuar që e lavdëronin dhe do të ketë aq **kredi**, thashë me vete,

sa të më rregullojë ndonjë copë punë, bie fjala magaziniera. Mirëpo, mundim i kotë, as atje nuk doli gjë.

— Po deshe hajde puno në brigadën ku drejtoj punimet unë — tha Vali — do ta kesh më lehtë se në ndonjë brigadë tjetër.

Tani e kuptova se sa boshe kanë qenë ato mendimet e mia, jeta ime, krenaria ime e dikurshme. E pse krenohesha? Sepse isha e bukur! Hajde, hajde, ç'budallallëqe! Vali p.sh. nuk është e bukur, po unë vete i kërkoj ndihmë. Ajo është gati të më ndihmojë brenda mundësive. Nuk më mban fare mëri, që dikur e nënvleftësoja, dhe nuk më krenohet. Edhe unë do të isha teknike njësoj si shoqja ime, po të kisha vazhduar shkollën. Por ç'e do, të shkuara të harruara, megjithëse nuk u harrokan.

KUJDES NGA DIONISI, VITORI! (TREGON FESTIMI)

Vitoria erdhi dhe filloi punë në brigadën tonë. Do të transportonte tulla me karrocë në seksionin e dytë.

Atë ditë në brigadë ka pasur njëfarë qetësie. Kështu ndodh gjithmonë tek ne, kur vjen ndonjë pjesëtar i ri në brigadë. Prandaj edhe Kiçua ditën e parë që erdhi Vitoria, foli më pak se ditët e tjera. Edhe shakatë e romuzet midis njërit-tjetrit qenë më të kufizuara. As Qanija nuk këndonte atë ditë. Gjithsecili punonte pa u ndjerë, në qetësi. Kjo qetësi u vendos në mënyrë të vetë-

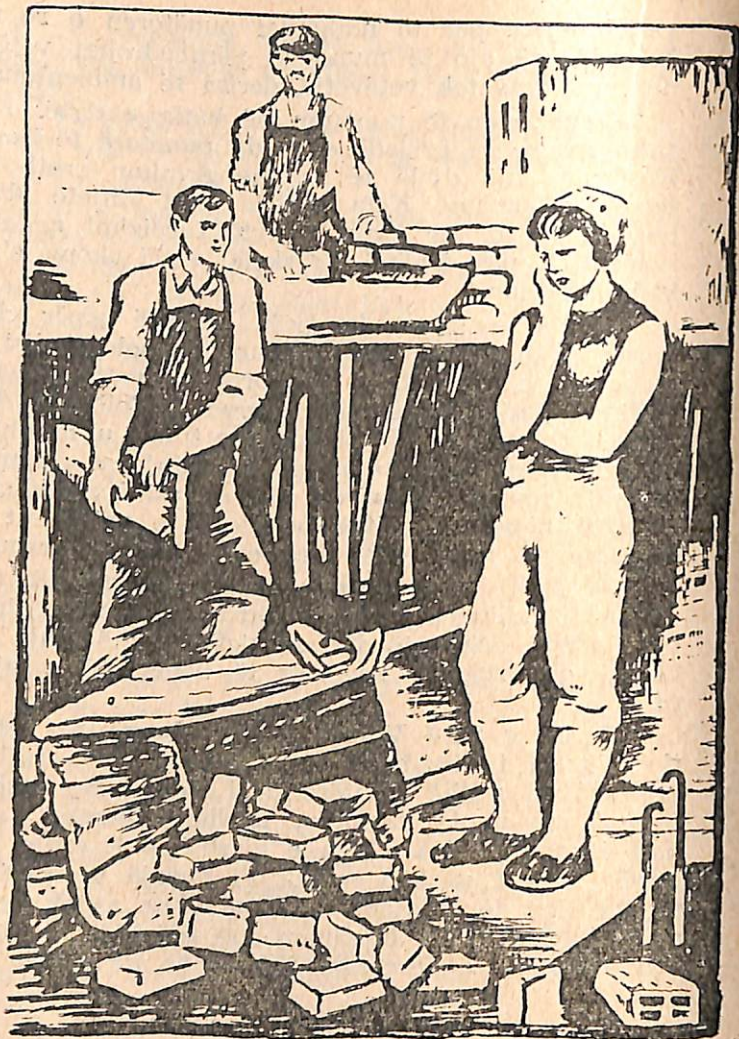
vetishme, si për të ndihmuar punëtoeren e re në brigadë, që ajo të mund të përqëndrohej vetëm në punë dhe tek vetëvetja, derisa të ambientohej.

Vazhdonim të punonim në katin e dytë. Kishim marrë në brigadë edhe dy punëtorë të tjerë, Kostaqin, një djalë të ri dhe Avniun, rreth të dyzet e pesave. Këta erdhën gati dhjetë ditë para Vitorisë. Në katin e dytë furnizimi që më i vështirë, pasi kryhej me skela; vinçi akoma s'na kishte ardhur.

Vitela e shtyu karrocën e parë sipër dërrasës së ahut, që që shtruar mbi soletë, disi e ndrojtur, e ngathët, e pasigurtë në vetëvete. Pa bërë as pesë-gjashtë hapa karroca i doli nga dërrasa, ajo nuk e mbajti dot dhe tullat u derdhën sipër soletës. Vitela u tremb. Ta shihje se ç'pamje i kishte marrë fytyra atë çast dhe si i rrotullonte sytë nëpër të gjithë punëtorët e ustallarët e brigadës, të vinte edhe keq edhe për të qeshur.

— Nuk ka gjë, jo, — i tha Besimi dhe u afrua t'i ndihmonte për të ngritur karrocën. Pastaj vendosi edhe një dërrasë tjetër pranë asaj së parës, që rruga e karrocës të bëhej më e gjerrë.

Javën e parë Vitorja e pati shumë të vështirë. Duart i dhimbnin, se ju hëngrën nga tullat, pothuaj të gjithë gishtërinjtë i lidhte me fasho. Saherë që kapte karrocën, dridhej. Dorezat, ajo nuk i mbantë dot. Ditën e gjashtë nuk erdhi në punë. Thamë se kaq munda t'i durojë vështirësitë dhe dha dorëheqjen. Nuk na vinte aspak mirë që të largohej. E biseduam me njëri-tjetrin dhe vendosëm që të dërgonim Valentinën në shtëpi të

saj. Ajo shkoi bisedoi me të dhe të nesërmen, ditën e shtatë, Vitorja erdhi. Duart i genë shëruar pak, krahët e mesi nuk i dhimbnin shumë dhe ndjehej më e lehtësuar.

Dalëngadalë zuri të mësohej. I kaloi ndrojtja e ngathtësia, mirëpo shakatë, romuzet që i hidhnim ne shoku-shokut sikur nuk i honepste dot. Sidomos zemërohej, kur i thërrisnin ustallarët:

— Hajde, tulla!

S'e kishte të lehtë të ambientohej.

Me mua mbante tjetër qëndrim, bisedonte më e shpenguar, më me ngrohtësi, megjithëse edhe unë s'bëja dallim nga të tjerët, isha njësoj si të gjithë shokët. Po me mua ndryshonte puna. Nuk qe çudi se, po të mos ishim unë e Valentina që dolëm të njohur me Vitelën ajo mund të mos qëndronte në brigadë.

— Çudi ç'njerëz — më thoshte Vitoria për shokët e brigadës, kur bisedonim duke dalë nga puna — dinë vetëm të punojnë si hamej e të flasin si pa të keq ç't'u vijë për mbarë.

— S'ke faj ti, s'e nuk i njeh — ja ktheja. — Janë shumë të mirë, të gjallë e gjithë humor.

— Humor i trashë, si humor malokësh — fliste duke përveshur buzët.

— Po shiko, se në këtë përkufizim përfshihem edhe unë me të gjithë shokët. Po ty të vjen zor ta thuash këtë, ngaqë dolëm të njohur, — thashë me të qeshur.

— Jo, jo, me gjithë mend. Edhe ty, si mua, halli të ka prurë në ndërtim. Ke një nënë plakë që duhet mbajtur me krahët e tu. S'të kanë lënë

kusuret që të vazhdoje shkollën e të delje inxh-nier, doktor... të zije një punë më të mirë.

Më inatosi seriozisht. U përmbajta vetëm se-pse mendova që grindja me mua do ndikonte për keq tek ajo, do të dëshpërohej e do të largohej nga puna. Por megjithatë, i thashë se mua puna s'më ka penguar aspak për të vazhduar shkollën, kam mbaruar gjimnazin e vazhdoj Fakultetin e inxh-nierisë në vitin e tretë.

— Se, që ta marrësh vesh ti, shoqja Vitori, unë i dua këta shokë, këta punëtorë që ti i për-buz, njësoj si veten time, në mos më shumë. Dhe po të mos kisha këto ndjenja, këtë dashuri për punën e për shokët, me siguri që do të isha më i vogël si njeri nga ç'jam. Unë dhe të gjithë ne nuk i çmojmë njerëzit nga puna që kanë, por si e kryejnë atë punë. Nuk i shikojmë shokët nga pozita apo profesioni që kanë, por nga marrëdhë-njet, nga sjellja në shoqëri.

Ajo ndofta nuk e priste gjithë këtë ligjëratë dhe më vërejti si me habi, po vura re se nuk i bënë shumë përshtypje fjalët e mia.

— Është e qartë — tha indiferente — derisa ha bukë me Pandin, s'do mend se njësoj si ai do flasësh.

— Pse, ç'ke për të thënë për Pandin? — e pyeta.

— Aman! Ai të merr frymën me gjithë atë optimizëm që ka. — Pastaj u mendua për një çast. — Vetëm çuditëm me të: ku i gjen gjithë ato forca? Dy vjet ka shkuar e ka punuar në fshat vullnetar. Sigurisht vështirë e ka pasur. Tani er-dhi përsëri këtu dhe s'pushon një çast. Më thoshte

një ditë, se edhe gruas i ndihmon në punët e shtëpisë. Mirëpo, ç'e shtyn xhanëm, ku i gjen gjithë ato forca?

«Pozitivja ka filluar ta brejë përbrenda, po e ve në lëvizje dhe e shtyn që të thellohet,» mendova.

— Pandi është i zoti t'i gjejë forcat te shokët.

— Po pse, ç'kanë bërë shokët për të?

— Shokët kanë qenë gjithmonë me të.

— Oh, ç'na e mbushe mendjen! Ai ka qenë dy vjet në malësi, ju shokët e punës, ishit këtu.

— Ai dhe të tjerët që shkuan vullnetarë, s'kanë qenë kurrë vetëm. Edhe atje ku shkoi gjeti shokë të tjerë.

— E, ç'fitoi për vete Pandi nga këto që thua ti?

Kishim qëndruar në anë të trotuarit dhe merrnim e jepnim me njëri-tjetrin. Dy rrugëtarë që kaluan pranë nesh na vërejtën me vëmendje. Kush e di kanë kujtuar se jemi ndonjë çift dashnorësh që grindemi. E ula zërin.

— Dëgjo këtu, Vitori! Të gjitha këto dyshime dhe çoroditje në mendime, ty të vijnë sepse i kap çështjet përciptazi. Pastaj, disa nga fjalët që më the mua tani, ngjajnë si të huajtura nga Dionisi, nuk janë të tuat. — E kisha vënë re se i hahej muhabeti me Dionisin.

— Mirë që e përmende vetë, disaherë jam matur të të them por e kam harruar. Dionisit kot i bini më qafë. Ai është më me kulturë, këtu...

— Atë kulturë që ka, ta hajë me bukë. Ti vetëm një gjë ki kujdes: Dionisi nuk është njeri i mirë... Kujdes nga Dionisi, Vitori!

Ndërkaq u ndava me të, sepse do të shkoja për punë vullnetare në lagje. Si bëra disa hapa, se ç'më shkrepri kot dhe u ktheva të shikoj Vitorinë. Ecte me kokë ulur. Kush e di ç'mendonte. Ndoshta zhvillohej dyluftim në ndërëgjegjen dhe botëkuptimin e saj.

NË SHTËPINË E ESTREFIT

Një djalë i ri, shtatëmbëdhjetë-tetëmbëdhjetë veç, që mbante në dorë një letër të vogël kartoni të mbështjellë, u afrua drejt ndërtesës ku punojmë ne.

— Puna e mbarë — na përshëndeti.

— Mbarë paç!

— Më falni, kjo është godina numër 17-të?

— Kjo është, — ju përgjegj Valentina, që ishte më afër. — Kë kërkoni ju?

Djali i hodhi sytë përreth, se ç'donte të shikonte.

— Ku e keni stendën e fletërrufeve?

— Ja atje, — Valentina ja bëri me dorë për nga qendra e emulacionit, pranë zyrës së shefit të sektorit.

— E vendosa atje, desha edhe atë të brigadës.

— Ëhë — ja bëri teknikja. Asaj dhe të gjithëve na dogji. — E kemi në mensën e brigadës. Po ti çfarë të kesh, bjere këtu lart!

Ai u ngjit nëpër shkallë, ja dorëzoi letrën Vasilit dhe u largua duke na thënë: — Hajde, mirë u pafshim!

Të gjithë e ndërprejnë punën dhe dëgjonin tekniken, që lexonte me zë të lartë:

«Fletërrufe

Drejtuar kolektivit të brigadës që punon në godinën numër 17-të.

Në përshëndetjen që ju drejtonte komiteti profesional i kantierit dhe i ndërmarrjes, si dhe nga shkrimi që bënte në gazetë brigadieri i juaj Festim Trinda, mësuam për rezultatet e mira të punës suaj revolucionare, sidomos për inisiativën në ngritjen e normave. Me këtë rast ju përshëndesim edhe ne me gjithë zemër dhe ju urojmë suksese të mëtejshme...

...Por ne kemi një vërejtje të madhe: Në brigadën tuaj bën pjesë edhe Estref Sela, i cili me sa mësuam është punëtor i mirë, që e do profesionin dhe punon pa u ndjerë, pa bujë. Për këtë na erdhi mirë, vetëm duam të shtojmë se ai Estrefi, që në punë është i rregullt dhe i heshtur, në shtëpi është i keq dhe poterexhi. Çdo mbrëmje e gjen në klub, kurse për gruan e të tre fëmijët s'çan kokën fare. Këto ditë e ka gruan sëmurë dhe, jo vetëm që nuk kujdeset, por grindet vazhdimisht me të, kur vjen i dehur nga klubi.

Si i duken këto sjellje kolektivit të brigadës suaj? Mos pajtoheni me mendimin e Estrefit që, ndryshe duhet të jesh në punë e ndryshe në shtëpi? Ç'bën ai kolektiv punëtorësh të dalluar për edukimin e pjesëtarëve të tij? Mos jeni mjaftuar vetëm me rritjen e shifrave të planit e të normës? Ne besojmë se kolektivi juaj do të ketë forca të ndihmojë për edukimin e këtij shoku, që të jetë i rregullt edhe në familje, ashtu si në punë.

Përshëndetje revolucionare!

Nga organizata e frontit demokratik ku banon Estref Sela».

Valentina mbaroi së lexuari dhe ne rrinim akoma me veshë ngrehur. Estrefi atë ditë nuk kishte ardhur në punë. Ndofta kishte nuhatur se ata të bllokut do t'i dërgonin fletërrufenë në brigadë.

— Oh, ç'na e paskan kuqur! — tha Kiçua.

Kështu ndodh, kur ja kreh bishtin ndonjërit më shumë se të tjerëve — dëgjuam të bërtiste Dionisi si çakalli në pyll.

Për një farë kohe, të gjithë, nga dy e nga tre siç ishin duke punuar, fjalën e hidhnin dhe e përdridhnin vetëm te Estrefi. Vendosën të shkonin dy vetë të bisedonin me të dhe sipas nevojës ta ndihmonin gruan e sëmurë dhe fëmijët. U caktua të shkonim unë dhe Lefteria.

Pasi dolëm nga puna u nisëm për te e shoqja e Estrefit. Shtëpia ku do të vinim ne ishte afër maternitetit.

— Hipim në autobusin e unazës — më tha Lefteria, — se ai i linjës Kombinat-Kinostudio na lë larg e unë mezi eci.

Derën na e hapi një vajzë nja 9-10 vjeçe. Ishte vajza e madhe e Estrefit. Nga duart e nxira kup-tohej se po merrej me punët e kuzhinës. E shoqja e Estrefit, Saideja, rrinte shtrirë në krevat dhe po mundohej të gënjente një vajzë të vogël, nga 2 vjeçe. Vajza e tretë, e mesmja, shtrirë mbi minder, po mënsonte abetaren. Saideja, kur na pa, desh të ngrihej. Lefteria i vajti pranë dhe nuk e lejoi. Ajo u ul në një karrige afër së sëmurës, unë ndenja në minder.

Pas pyetjeve përgjegjeve të para, të zakonshme në këto raste, u dhashë gocave nga një çokolatë. Ato të tria nuk i merrnin, shikonin të ëmën.

— Merrini, xhanushet e mamit — u tha ajo.
— Kjo teta dhe ky xhaxhi janë në një punë me babin.

— Po Estrefi ku është? — më erdhi në shteg ta pyes.

Saideja vonoi të përgjegjej. Sytë i hodhi nga të bijat. Vajza e madhe shikoi furnellën, që kishte qenë duke e mbushur me vajguri kur erdhëm ne; e mesmja e hapi abetaren tek germa B, kurse vogëlushja që rrinte ndënjur në krevat belbëzoi:

— Mami, pshe sh'erli babi?

Vajzën e vogël e mori Lefteria, dhe ajo harroi të pyesë më gjatë.

Në këtë kohë u ndie zhurmë tek dera. Kjo zhurmë fare e papritur na bëri që ta ndërpresim bisedën dhe të shikojmë njëri-tjetrin me gojë hapur. U ndie përsëri një e përplasur pas derës, edhe një tjetër. Nuk qe e trokitur me dorë. Dera shtyhej me shpinë ose me sup. Dy zëra burrash që grindeshin. Gjatë kohës që ndjeheshin zërat, dera ishte në qetësi. Pastaj dera sa nuk zbërthehej nga kasa ku qe vendosur.

Luljeta bëhej gati që ta hapte derën, por trembej dhe ndalonte me dorën në faqe. U ngrita vetë. Në momentin kur u afrova te dera, ajo po kërciste nën peshën që i ushtrohej, sikur të më thoshte: «Aman shpëtomë, se plasa!» E lojta bravën dhe e napa derën me vërtik: dy burra që po përlytesnin u përplasën në dhomë si dy shakuj. Shyqyr që pata qenuarur mënjanë, prapa derës, sepse narysne do te më kishin zenë nën vete. Habi, shqetësim, tronditje brenda në dhomë. Të gjithë u ngritën

në këmbë, edhe Saideja që mund ta kishte temperaturën mbi 39°.

Unë sa mezi po e merrja veten nga kjo që më ndodhi papritur. Nuk më besohej ç'shikoja. Njëri nga ata që dergjeshin shtrirë si derrat në moçal ishte Estrefi, kurse tjetri, një torollak, që m'u duk se e pashë edhe gjatë rrugës, kur po vija me Lefterinë. Hajde, çudi me brirë, hajde! Ç'dreq pune ishte kjo kështu! Ata të dy rrinin shtrirë, pa lëvizur nga vendi. Sytë i mbanin ulur, gati puqur pas dyshemesë. Ne të tjerët të gozhduar më këmbë me sy të çakaritur shikonim ata. Më e habitur nga të gjithë dukej Lefteria. Ajo ju afrua burrit me xhakëtë meshini, të cilit i kishte rënë kapela nga koka dhe pjesa sipër ballit, e zbuluar nga flokët, i ndriste si tullë. Ai e vuri re që po i afrohej, e shikoi një herë egër, pastaj i uli prapë sytë.

— Ç'po më shohin sytë kështu?! — foli Lefteria. Zëri i saj tregonte edhe inat edhe habi. — Paskal! Po ti, ç'ne këtu... si kështu?!

Ai që Lefteria e thërriste me emrin Paskal, nuk kishte aftësi për të folur. Edhe tjetri përbri tij i shëmbëllente një xhenazeje. Saideja kishte ngrirë më këmbë me vajzën e vogël në duar. Vajzat rrinin si të hutuara. Unë isha i vetmi që duhej ta prishja këtë atmosferë tronditëse dhe qesharake.

— Pse, e njeh këtë ti? — i thashë Lefterisë. — Po ky torollak na ndiqte rrugës.

— Po ku ta njihja unë e shkreta, — u ankua ajo... Se nga i ka gjetur këto rroba që ka veshur sot... Edhe në punë vullnetare në lagje, kur

vete ndonjëherë, me bluzën e bardhë të berberhanës punon.

— Pse, burri yt është ky?

— Po.

Dhe mos u tërbo nga inati pastaj, po deshe.

— Eeej! Gjithë natën shtrirë do të rrini — u bërtita të dyve. U këputa dhe ca të shara.

— Ti, more, haram i shtëpisë tënde, — ju hakërrova Estrefit. — Hë, çohu! Ku je këtu që më rri shtrirë si demi i Zelos?

Ai u ngrit përnjëherësh dhe më mbërtheu për jake të këmishës. Fryma i qelbej nga era e alkoolit.

— U-në k-ku jam. J-ja-m-m në shtë-pi-në ti-m-me. P-po ti k-ku je?

Është e kotë të merresh me një të dehur. Ja hoqa dorën nga jaka e këmishës, ku më kishte mbërthyer, e çova nga kuzhina dhe ja mbajta kokën në çesmë derisa e ndjeu të ftohtët dhe e largoi vetë. I doli pija. Më shikonte si i mundur, i poshtëruar. Nuk gjente dot një fjalë të më thoshte. Shkuam nga dhoma tjetër. Edhe Paskali i Lefterisë që ngritur e rrinte në minder. Kokën e mbante ulur.

— Tani do t'ju bëjmë gjyqin — fola unë.

— Po, po — aprovoi Lefteria, që deri diku e kishte marrë pakëz veten.

— S'ka nevojë për gjyq. Dënimin — tha Estrefi.

Paskalit sa s'po i ngjiteshin buzët me njëra-tjetrën.

— Po ju përse erdhët këtu — u kujtua të pyesë pas pak Estrefi.

— Fletërrufeja e banorëve të bllokut tënd — ju përgjegja.

Futi dorën në xhep të nxjerrë paqetën.

— Pse, e sollën, ë? Më bënë për një lek mbrëmë në mbledhje, prandaj s'erdha sot në punë. Po ç'e do, gjene keq më doli... Po ky ç'desh që vështronte nga vrima e çelësit — tha duke nderur dorën nga Paskali.

— Kërkoja mendtë, se më kishin humbur — u dëgjua zëri i vrrarë i Paskalit.

Dalëngadalë biseda u gjallërua. Aty mësova se Paskali me Lefterinë qenë martuar para katër vjetësh. Ai kishte mbi dhjetë vjet që punonte berber në Tiranë, kurse ajo kishte ardhur nga një fshat i Korçës. Ndërmjetës i kësaj martesë kishte qenë njëfarë Muço, i cili njihej me Paskalin dhe me të jatin e Lefterisë. Më tepër se tre vjet e gjysmë Lefteria ndejti në shtëpi. I shoqi nuk e lejonte të futej në punë.

— Jam i zoti vetë të fitoj para më shumë nga rroga që do të sjellësh ti, — i thoshte.

Ajo duroi sa mundi dhe më në fund, me këmbën e saj, erdhi në ndërtim. Ai nuk mundi ta ndalonte. Mirëpo xhelozia e gërryente. Këtë dobësi e shfrytëzuan nja dy shokë të tij të këqinj, të cilët vetëm sa për ta tallur, e nxitnin që të gjurmonte të shoqen...

Kjo bisedë i ngjante një mbledhje të vogël pa rend dite. Dy burra me njolla në ndërgjegjen e tyre donin të shfajësoheshin, jepnin llogari po në familjet e tyre, tek njerëzit e tyre: Estrefi shkonte bëhej tapë në kohën kur gruaja qe sëmurë dhe femijët, më shumë se kurrë donin ndihmën e tij: Paskali ndiqte prapa të shoqen, kur ajo kryente një detyrë shoqërore.

Dhe këto ndodhnin me pjesëtarët e një kolektivi të vogël, ku unë isha brigadier. Sa mirë e bënë banorët e bllokut të Estrefit me atë fletërrufe. Ja ç'na doli: duke ndjekur Estrefin, gjetëm edhe Paskalin. Kështu është: po të gërmosh tokën që të shkulësh rrënjët e ferrës, do të nxjerrësh edhe rrënjë barërash të tjera të këqia, të përziëra bashkë me to.

NJË DITË ME SHI

Kur dolëm nga shtëpia e Estrefit ishte errur. Një copë rrugë ecëm me Lefterinë dhe Paskalin, i cili s'na s'na jepte rast të thoshim asnjë fjalë. Ligjëronte pendesën e tij. Bënte mirë. Ndoshta kështu mund të nxirrte një pjesë të erës së qelbit që i ishte mbledhur në kokë. Vetëm një pjesë të erës, pa për t'i hequr vetë qelbin, i duhej shtrydhur mirë koka.

Kur u ndava prej tyre, hodha vështrimin tek retë, që sapo vinin e po dendësoheshin. Me siguri do të binte shi, sepse vetëtinte parreshtur andej nga ana e detit.

Nuk më pëlqente ky shi. Të nesërmen do të betononim shkallën e katit të dytë. Duhej bërë me doemos ajo punë. Në fakt ne e kishim në plan që ta betononim shkallën qysh atë ditë (kur na erdhi fletërrufeja në brigadë), por ata të «Nyjes së betonit» e duan t'ua bësh porosinë ditën e hënë, që të ta dërgojnë betonin të enjten.

...Pikat e para të shiut filluan kur isha duke ngrënë bukë. Padashur e lëshova pirunin sipër pjatës.

— Ç'pate? — më foli nëna. — Akoma mendjen tek ata Estrefët e Paskalët e ke? — Asaj i kishte bërë shumë përshtypje kjo ngjarje. që sapo ja kisha treguar.

— Filloi shiu — ju përgjegja, duke e marrë përsëri pirunin.

— S'po të marr vesh, mor bir, se ç'ngjet me ty. Po shiu atë punë ka, sikur kemi njeri përjashta.

— Kemi betonin, moj nënë.

— Hajde, hajde, se nuk i dihet gjer nesër. Ishalla ndërron moti e bëhet kohë e mirë.

«Ishalla, ashtu qoftë» thashë edhe unë, por asnjërit s'na u dëgjua fjala. Shiu ra gjithë natën dhe të nesërmen vazhdonte, e me sa dukej s'donte që të pushonte gjithë ditën.

Si zakonisht shkova herët, sepse mbaj çelësin e dhomës ku lëmë rrobat e punës. Tek dera gjeta Estrefin, që mbante në dorë një copë letër. Kishte përgjegjen e fletërrufesë. Hapa derën. Ai hyri pas meje dhe e vendosi letrën në stendën e fletërrufesë, pranë asaj që kishin dërguar banorët e lagjet së tij. E lexova. Qe një pendim dhe në të njëjtën kohë një premtim.

Njëri pas tjetrit erdhën të tjerët. Gjithsecili, me të parë Estrefin (ai as që guxonte t'i ngrinte sytë), kthente vështrimin nga stenda. Lexonin ato që ishin vendosur aty dhe pastaj, të heshtur uleshin nëpër stolat. Vetëm Dionisi veproi ndryshe. Nxori gjyslykët nga xhepi i brendshëm i xhakëtës dhe ndejti gjatë duke e lexuar. Se ç'më shtynte të mos ja ndaja vështrimin. Vija re se i çonte sytë sa në krye e në fund të letrës.

— Posi, or posi — tha duke hequr gjyslykët,

ndërsa shikonte nga dritarja. — Dëngëla! Po të ishte aq kollaj, ndreqeshin të gjithë dhe s'mbetëj njeri i keq. Duhet punë, mor vëlla, jo me llafe, llafet i merr era.

Megjithëse e kapte punën së prapi, kësaj radhe kishte thënë një të vërtetë.

— Ashtu është — ja prita. — Llafet i merr era, por shokëve ama duhet t'u besojmë...

— Dhe llogari të mos u kërkojmë — u hodh përsëri Dionisi.

— Llogari!? Deri më një — ja priti Estrefi. — Por shokëve veç, jo ty.

— Pse, unë ç'jam, nuk jam shok, si gjithë të tjerët? Në një rast tjetër, do të ishe bërë pishman për këto që the, kurse sot nuk po ta vë re, e ke nga emocioni.

Estrefi u ngrit nga stoli. Dukej shumë i prekur. **Se ç'desh të thoshte**, por shikoi shokët me radhë dhe u përmbajt. **U ul në vendin ku qe**.

— Kur të thahet pështyma, as gjuha nuk mund të rrëshqasë — ngacmoi Dionisi, që e mori për gjuhëzim veprimin e Estrefit.

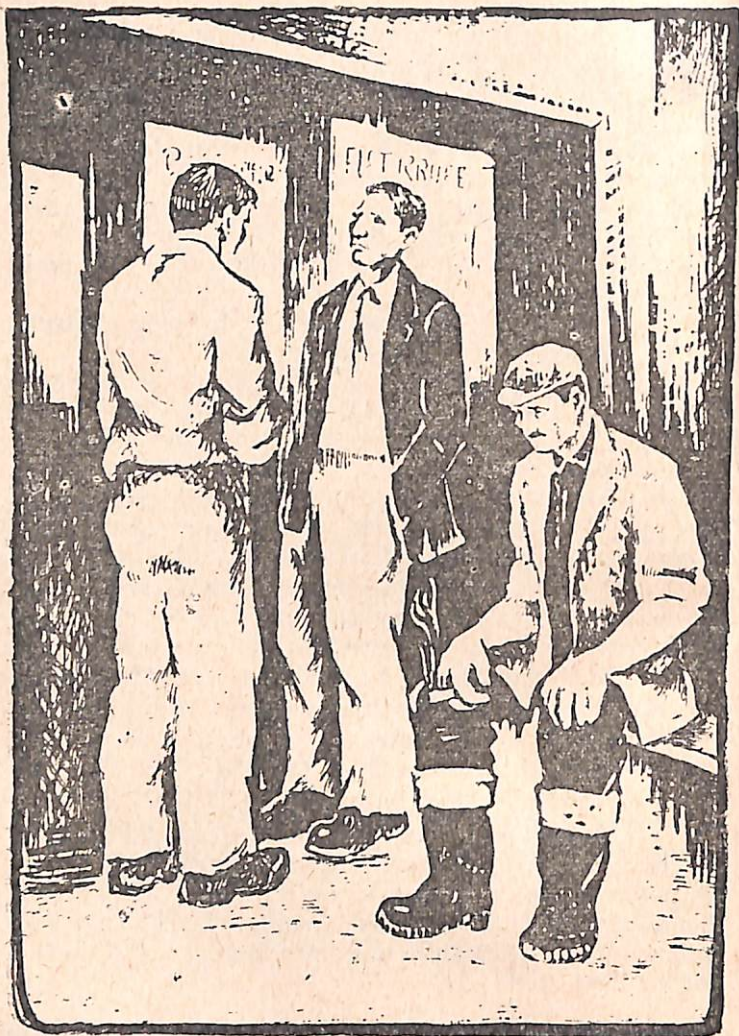
— E si mendon ti të veprojmë — tha Pandi.

— Si mendoj?! E thjeshtë fare. Punën e Estrefit ta gjykojë kolektivi.

— Cili kolektiv?

— I kantierit, i ndërmarrjes.

— Mor, si kuvendon kështu ti — u hodh Kiçua. Je në vete apo jo!? Nuk i bihet më qafë një njeriu të penduar, që e ul kokën sa s'i takon në tokë. Ti dashkërke të na nxjerrësh namin në kantier, në ndërmarrje. Mblidhe, ore, mendjen, se po të fluturon fare...

— Je me të vjetrën ti, Kiço, nuk u jep dot rrugë këtyre rregullave të reja — e ndërpreu Dionisi.

Kiços i kërceu damari:

— Unë qenkam me të vjetrën, ë?! Me të vjetrën je ti, i biri i ish-kryetarit të komunes.

— Shiko, të lutem shumë! — Dionisi e hoqi veten të fyer rëndë. — Punën e tim eti e di tjetërkush, s'të takon ty të arrish deri atje, — u hodh në mbrojtje Dionisi.

Biseda po merrte ters. Nuk duhej lënë të arrinte as deri këtu. Dinak i madh ai Dionisi. Na e hodhi; Të mos e kishim lënë që ta bënte ai i pari vërejtjen kundër Estrefit. Po ne heshtëm të gjithë, dhe ja ç'na doli. Na vinte keq për Estrefin, është shok i mirë, por si i thonë «çdo kalë i kuq e ka një huq». Tek e fundit edhe na bindi qëndrimi e premtimi i tij...»

— Ç'na duhen këto fjalë të kota — ndërhyri Vitorja. — Çdo njeri është i mirë për veten e tij. Na tregoni ndonjë gjë për të qeshur.

— Ti, po deshe qesh, po deshe kërce. Unë nuk qëndroj dot pa e nxjerrë thumbin e hidhur që më nguli ai — tha Kiçua, duke treguar me dorë Dionisin. Është kokë më vete ai kur inatoset. — Kush e di punën e tyt eti? Më thuaj, kush e di?!

— Mos u ngatërro kot, or Kiço. — Dionisi përpiqej të tregohej gjakftohtë, por nuk e fshihte dot shqetësimin. Duke folur na hidhte nga një vështrim të gjithëve. Kërkonte përkrahje. — Kemi një parti e një qeveri ne, që di t'i shoshisë gjërat më së miri.

— Hëë! — s'tundej Kiçua nga e tij. — Por ka tek-tuk ndonjë ferrë pa qëruar.

— S'ke ç'i bën, shiu i ka këto — u tërhoq Dionisi.

— Jo shiu, po koka tënde, — s'ju nda Kiçua.

Tjetri e pa të udhës të mos ndjehej. U bë heshtje. Heshtën vetëm fjalët, sepse mendimet vërtiteshin si mizat e dheut rreth togut me grurë.

Shiu jashtë vazhdonte të binte me rrëmbim. «Dreq kohe» mendova. Na prishi punë. Mërzitja më e madhe për ne është kur bie shi dhe rrimë të mbyllur brenda.

Dionisi nxori paqetën «Apollonia», mori që andej një cigare dhe e vendosi në cigarishten prej fildishi. Ky veprim më bëri që t'ja çoj mendimet pranë. Kiçon e ngacmoi një kollë e thatë. U përzie edhe ai me mendimet e mia bashkë me Dionisin. . . Kur filluan punimet në godinën e 17-të dhe Dionisi u caktua në brigadën tonë, Kiçua më tha që të mos e prananim.

— E ka caktuar drejtorja e kantierit — ju përgjegjja, s'mund ta thyejmë urdhërin.

— Mirë — tha — do të vijë dita që të më japësh hak. Hiçe, bre, belanë, lipse tutje!

— Në rregull. Ne s'e marrim në brigadë, të tjerët s'e marrin, atëhere ç'i mbetet atij të bëjë?

Ai më vuri dorën në sup e më shikoi:

— Lum ti, kujt i qakërke hallin! Po nuk ke faj, sepse nuk e njeh. Ai është i biri i Fani Rrodhes, që kur ishte kryetar komune, i bënte fukarenjtë të shinin urovin në lëmë si kuaj. Dionisi ka ardhur këtu për të humbur gjurmët. Të vejë atje në fshatin e tij.

— Po ç'u bë i ati — pyeta bashkëfolësin.

— E gjeti xhanëm, po ç'e do. E vranë dy fshatarë kur desh të arratisesh, atëhere, në prag të çlirimit. E ngordhën në dru, po gjene keq. Duhej që të jepte llogari para atyre, që u pat pirë gjakun.

— Po Dionisi sa ka qenë atëhere?

— Sa një derr ka qenë. Tetëmbëdhjetë vjeç.

— Po ti, e ke njohur qysh atëhere?

— Aman ore, si s'e kam njohur. Dynjanë ngatërronte, punonte nën rrogoz. Po është dinak. Është i zoti që t'i mbulojë shpejt gjurmët. Kur ja pikasën marifetet që bënte, njerëzit e partisë e të pushtetit në fshat e lokalitet, iku në një vepër industriale që ndërtohej atëhere. Mësoi edhe zanatin e tani thotë që jam klasë punëtore si gjithë të tjerët...

... Këto po mendoja gjatë asaj heshtjeje që pllakosi pas grindjes. E dija që Kiçua nuk e honeste dot Dionisin. Edhe ky i dyti po aq inat e kishte Kiçon, po nuk e shfaqte zemërimin haptaz.

«Ai që është rrëzuar nga shala, përpiqet me të gjitha mënyrat që të hypë prapë» më përsëriste Kiçua saherë vinte fjala për Dionisin.

«Është i mirë dhe punëtor, por çeku e prish me ato llafet e tepërta» thoshte Dionisi për Kiçon.

U ngrita të shikoj nga dritarja. Pikat e shiut që binin në një pellg të vogël para ndërtesës po bëheshin më të shpeshta. Pranë meje qëndroi edhe Valentina, duke shikuar në të njëjtin drejtim.

— Vështirë të bëhet betonimi i shkallës — tha ajo.

Unë e shikova, pa ditur se çfarë t'i them. Be-

toni qe porositur që të vinte, kurse shiu s'po pshonte.

— Do të shkoj të flas në telefon që të mos e sjellin betonin — foli përsëri teknikja dhe u nis për nga dera. Në atë çast u ndie buria e një maqine. Pas saj u ndie një zë:

— Eeej! Godina shtatëmbëdhjetë, ku e doni betonin?

Valentina ndali në vend.

— Ama e gjetët. Betonohet bukur në shi — dëgjova zërin e Kiços.

— Po deshe — u hodh Dionisi. — Vjen e ta shkarkon maqinën aty ai dhe çan e ikën. E preu se do të lagesh ti!

— Nuk kam hall se lagem, po ujët e shiut e lan çimenton e mbetet vetëm zhavorri, kundërshtoi Kiçua.

— Aty është e keqja — tha Vali me zë të ulët, sikur të fliste me veten. — As rregullat teknike s'e lejojnë betonimin në shi.

— Eeej! Ka njerëz godina shtatëmbëdhjetë, apo jo? — u dëgjua zëri i shoferit të padurueshëm. Dolëm me Valentinën dhe Pandin. Pas nesh erdhën Besimi, Manoli, Emini.

— Shyqyr që u dukët — thirri shoferi. — Më ngjirët zërin së bërtituri.

— Për betonimin e shkallës e ke sjellë? — pyeti teknikja.

— Marka 170 është — foli shoferi si pa kokëçarje. — Ju, po të doni, shtrojeni për kalldrëm. Unë zbatoj urdhërin e përgjegjësit tim.

— Po të të kishin urdhëruar që ta mbushje me

baltë e ta sillje këtu, ashtu do të bëje? — ja prita unë.

— Edhe me ç'të duash do ta sillja, — foli me zë të vrazhdë dhe më shikoi egër.

Më inatosi sjellja e tij, po e mblodha veten, kur e pashë të zhyer gjithë baltë. Me sa dukej do t'i kish mbetur maqina në ndonjë llucë, do të qe lodhur dhe prandaj ishte i mërzitur.

— Pse mërzitesh ti, ne s'të kemi gjë borxh — kërceu Besimi. — Punën ta bësh siç duhet dhe pa e prishur gjoën.

— Je më qejf ti, o vëlla, tani dole nga fu-
rriku.

Besimi nuk gjeti me ç'fjalë t'i përgjegjej.

— Ky beton nuk bën për shkallën — tha Vali.

— Është larë krejt nga shiu. Tani as marka 90 s'ka mbetur. Ta përdorim për shtresë në dhomat. Lajmëro në «Nyjen e betonit» që të mos pre-
gatisin tjetër për ne — i tha shoferit.

— Oho, s'kthehet më — u përgjegj ai. — Sa të vete unë, e gjej gati maqinën tjetër.

— Unë kështu të them — bërtiti ajo e nxe-
hur. — Nuk lozim këtu. S'është e mundur të kryhet
betonimi i shkallës në këto kondita.

— Kot më kahërroresh mua, moj shoqe. S'marr
vesh unë nga punët teknike. Për timon, po.

— Mirë, më prit këtu, mos ikë sa të vij unë
— dhe bëri për nga zyra e përgjegjësit të sek-
torit, ku kishte telefon. Erdhi pas disa minutash.

— Si t'ja bëjmë — tha — ata të «Nyjes
së betonit» nuk binden që ta kthejnë. Do të na
shkojnë kot pesë maqina beton.

— Hajde nisemi — i tha shoferit, që e kishte

zhgarkuar maqinën dhe priste tekniken tonë. — Po vij të bisedoj vetë me të.

— Dale, prit — foli Pandi. — Të mundohemi mos gjejmë ndonjë mënyrë ta kryejmë sot betonimin e shkallës.

Të gjithë shikuam atë. Edhe shoferi, që pak më parë qëndronte i mërzhitur e shikoi me interes Pandin. Shiu vazhdonte të binte rrëmbyeshëm. Rrëketë e ujit na kalonin nga flokët, nëpër fytyrë dhe futeshin nën jakat e këmishave, nën zverk. Por, e harruam shiun, kur dëgjuam Pandin të thoshte se mund të bëhej betonimi edhe pse binte shi.

— Hë, mo Pandi, si do t'ja bëjmë? — S'më durohej sa të merrja vesh ç'propozonte ai.

— Po ja, të përpiqemi të gjithë të gjejmë mënyrën, — u përgjegj.

— E dini, mua më ka rënë diçka në mendje — foli Manoli duke hequr lapsin e trashë nga veshi dhe me të në dorë u drejtua për nga rrampa e shkallës.

U afruam të gjithë pranë tij.

Ai bëri një skicë. Vizatoi shkallën edhe një mbulesë me letër katramaje, të mbërthyer në disa listela. Këtë e lidhte pastaj me një mbulesë tjetër si «U» deri te vendi ku shgarkohej maqina. Atje mendonte që të ngrihej një tendë tjetër.

— Ide e shkëlqyeshme — thirri Besimi.

— Po mirë, po maqina zbuluar do të rrijë? — u hodh shoferi.

— Mos u bëj merak — tha Manoli — do të mendojmë dhe për të, Shkuam katër vetë dhe

morëm dy topa letër katramaje. Më parë bëmë mbulesën e maqinës. Shoferi mbeti i kënaqur. Hyri në kabinë dhe u nis duke kënduar.

«Katër rrota dhe një zemër...»

— Tani të ndajmë forcat — tha teknikja.
— Manoli, Besimi dhe Estrefi të merren me mbulesën, ne të tjerët të hedhim betonin brenda në dhomën që do të shtrojmë.

Kur shkova për të marrë lopatat, dëgjova Dionisin që po ankohej nga reumatizma. Vetëm ai dhe Vitorija kishin mbetur pa u lagur.

— Dioniskë, të erdhi vdekja më duket. Të ka zënë përdhesi në kokë — i bërtiti Kiçua. — Hajde, se të del tani nga betoni.

— Pa më lërë rehat edhe ti, për kokën tënde. Unë kam keq shpirtin, ti se ç'më llafos.

— Mor, do të vish të punosh, apo jo?

— Ehu, edhe ti Kiço! Sa i mirë je zakonisht, aq i keq bëhesh nganjëherë. Jam sëmurë, mor vëlla, më beson apo jo?

— Mos e folë atë fjalë, ore! Ty të besoj unë!?

— Pse i bini në qafë një njeriu gjithmonë — foli Vitorija. — Kush është më i fortë, punon në shi, kush s'mundet, s'punon dot.

— Shyqyr, moj çupë, që i dole krah Dioniskës.

Në dhomë hyri Valentina, që mbante një lopatë në dorë. Kur e pa atë ashtu të lagur dhe të bërë qull, u ngrit edhe ajo. Për Dionisin pastaj u bë e pamundur që të rrinte brenda në dhomë. Doli nga dera duke mbajtur kërbishten me dorë.

Betoni ishte zbrazur afër dritares dhe e ho-

dhën shumë shpejt brenda. Ndërkaq edhe skuadra e Manolit e mbaroi mbulesën.

Erdhi maqina tjetër me beton. Lopatat e përcillnin njëra pas tjetrës nëpër karroca, në skela e drejt në armaturë. Mbas dy orë e gjysmë shkalla e katit të dytë u mbarua së betonuari dhe brenda rregullave teknike.

Kur dolëm nga mbulesa prej letre katramaje, shiu që vazhdonte njësoj si më parë na lante djersët, sikur donte të na hiqte bashkë me të shenjat e lodhjes.

PUNA FIZIKE E SHOKUT PEÇO

Vitorinë e futëm që të mësojë për muratore. U caktua që të punojë midis meje dhe Kiços. Orta-kut tim nuk i erdhi mirë që të kishim midis një ndihmëse.

— Kolloqithja me rigon — thoshte: — Mosni bre, i bini murit më qafë. Pse, duart e saj do të plotësojnë metrokubëshet?

— Po duart e saj shtyjnë karrocën, o Kiço.

— Ama, tani ma zure gojën. E di unë sa me qejf e ka ajo këtë punë. Në rastin më të parë, sa të gjejë një punë tjetër dhe të le shëndenë.

U mundova shumë që t'ja mbush mendjen Kiços. Më në fund u bind, sepse qe vendimi i brigadës që Vitorija të punojë bashkë me ne.

Ditën e parë ndihmësja jonë nuk mundi të vendosë as pesëdhjetë tulla, dhe pothuajse të gjitha Kiçua ja lëvizi nga vendi. E vija re që ajo mërzhitej shumë, sidomos nga të bërtiturat e tij.

Psherëtimat i nxirrte si t'i kishte lidhur me ndonjë fije spango, dhe anën e kësaj spangoje ta tërhiqte Kiçua duke bërtitur:

— Vëri mirë ato tulla, se nuk janë ruaza që t'i vendosësh ashtu në formë harku si në gjerdan.

Këto të bërtitura bënë që të nesërmen Vitorija kapi karrocën dhe s'guxonte në asnjë mënyrë të vendoste tulla në mur midis nesh.

— E bëre një punë të mirë — i thashë Kiços.

— Ama ç'dërdëllis edhe ti! Po pse ore, unë ja mbajta duart? Ja ku është muri dhe le të vijë të punojë. Po të bëjë mur ama, të drejtë, jo të rrumbullakët, se e kemi shtëpi banimi, jo oxhak fabrike.

— Duhet durim në këto punë.

— Mos ma thuaj mua këtë, po asaj çupurli nës që, hem s'di, hem zemërohet. Pastaj, pse të bëjmë llafe kot ne të dy. Gratë janë të zonjat për të qëndisur, por jo për të bërë mur.

Ecë e mbushja mendjen Kiços po deshe. Kur i hipën një gjë në kokë atij, e ka si mushka.

— S'ka, mor vëlla, era e llaçit nuk e duron dot erën e livandos — thoshte.

Mirëpo ndodhi diçka që e bëri ta ndryshojë edhe këtë mendim.

Në brigadën tonë erdhi të bëjë punën fizike Peço Guri, një shok që punonte në Këshillin Qendror të B. P. Kiçua e njihnte Peçon. Bashkë kishin qenë partizanë. E kishte pasur komisar kompanie. Sa e pa që hyri në dhomën tonë mëngjezin e ditës së parë, ju hodh në qafë, u përqaftuan si miq të vjetër.

— Po këtë për se e ke marrë, apo për govatë

llaçi? — i tha Kiçua Peços për kapelen republikë që mbante në kokë.

— Akoma s'i ke lënë këto ti, a derëbardhë. Na, se po ta dhuroj këtë kapele — dhe ja vuri në kokë. Kiçua e ngjeshi deri te veshët dhe pastaj u drejtua për nga pasqyra. Mori një pozë që, sa e shikoje të merrte gazi.

— More po ta shtoka me gjithë mend paraqitjen, u dukam alamet burri unë kështu — tha duke shikuar veten në pasqyrë. — Po jo, kjo nuk shkon për këtu. — Unë e mora vesh që do të vije te ne për punë fizike dhe të prisja me kominoshe, kurse ti më paske vënë një kapele sa një saç.

— E kam marrë edhe pajën e punës fizike me vete — tha Peçua, duke nxjerrë kominoshet nga çanta që mbante në dorë. — Do të punojmë bashkë, o usta Kiçua, të më mësosh zanatin.

— Eh, edhe kjo m'u desh mua. Pak e kam këtë — dhe me dorë tregoi Vitorinë. — Po na edhe një peshqesh tjetër.

— Pse, nuk ke besim tek unë?

— Për laps e për agjitacion po, të than, pa për mistri jam vetë unë.

Filluan nga puna. Midis meje e Kiços punonin edhe Vitorija me Peçon. Vitorija, që ishte nga ana ime, nuk ndjehej, përqëndrohej e gjitha në punë, por pak e ndrojtur, e pasigurtë në vendosjen e tullave.

— Ej, shoku Peço! Ç'ma bën murin ashtu dhëmbë-dhëmbë sikur hap tarraca — bërtiste Kiçua. — Fute, mor, atë tullë më brenda, se më lojte spangon! Po ti, mor, pse ma kyç gojën ashtu — më hakërrohej mua. — Nuk e shikon atë

cupën, që ta ka bërë rreshtin e tullave si kular? — Zbriti nga skela dhe doli nga ana tjetër, për karshi nesh. I rrudhi buzët. — S'është punë kjo, jo! — Hipi lart dhe i prishi dy rreshta në pjesën e vendosur nga të dy ndihmësat.

Vitorija i vuri duart kryq dhe qëndroi si e ngrirë. Ishte në dilemë: të vazhdonte të punonte, apo jo.

— Mos u mërzit. Durim e këmbëngulje — i dha zemër Peçua. — Këta dy rreshta ndreqeshin edhe pa u prishur fare, si thua ti, Festim?

— Po edhe ndreqeshin...

— E di unë, e di, prandaj them. Usta Kiçua është cazë konservator në dhënjen e zanatit e do që të na mërzisë.

— Konservat unë s'para i kam qejf — ja pat gati ortaku im. — Dhe s'kam ndër mend që t'u mërzis, por t'u kalis.

— Po kështu të thyhet vullneti fare — foli Vitorija, që deri atëhere s'e kishte hapur gojën.

— Kujdes, mos u ngjish shumë pas murit, se mos të prishet hekuri i tutave — e shpotiti atë Kiçua. — Bela me këta të rinjtë e sotshëm — ju drejtua Peços — edhe në punë të hekuosur e të krekosur i ke.

Vitorija mbeti e zënë ngushtë dhe, megjithëse që bërë me llaç tek gjunjët, nuk e shkundi si zakonisht.

Kiçua punonte shumë me nervozizëm. Brengoset së tepërmi kur ka pranë një njeri që i duhet ta kontrollojë herë pas here.

— Të mos bëjmë gjë tjetër ne — shfrynte herë pas here, — po të shikojmë ndihmësat, se

mos na e bëjnë murin me bark të fryrë si të burokratëve.

— E ke bezdi, kur mëson të tjerët, — ja priste Peçua. — Harrove se ç'kemi hequr kur mësove shkrim e këndim.

— Lëre, lëre, — tha Kiçua i prekur nga ky kujtim. — Çfarë kohe ka qenë atëhere! Kërciste pushka e të digjte baroti, dhe lapsin e fletoren s'i ndaje nga dora.

Mistria i shpëtoi nga dora dhe i ra poshtë, ndën skelë. Disa pika lot ju rrokullisën nga faqet. Si duket ju kujtua diçka e dhembshme nga koha e luftës. Nuk mund ta merrja me mend se ishte kaq i ndjeshëm.

Nuk i erdhi mirë që e pamë ashtu të përlotur. Qëllimisht nuk i tha ndonjë punëtori t'ja sillte mistrinë, po zbriti vetë nga skela dhe e mori, sa t'i kalonte ajo tronditje që e kishte pushtuar.

— Kemi pasur një shok shumë të mirë, që u vra — na tha mua e Vitorisë Peçua me zë të ulët, — Lefter Toçi e kishte emrin. Me Kiçon duheshin pa masë. Ai e mësoi të shkruante. Kur u vra Lefteri, Kiçua ndënji tri ditë pa vënë bukë në gojë.

Ndërkaq i erdhi Kiçua. Lotët i qenë përtharë dhe e zotëronte disi veten. Pas kësaj, të katër vazhduam të punonim në heshtje. Vëreja Vitorinë, që mendohej t'i shpejtonte duart dhe në të njëjtën kohë mendohej thellë. Kush e di se çfarë monologu bënte në vetëvete. Kështu janë njerëzit: punojnë dhe jetojnë bashkarisht, por secili mendon veças.

— Sa e çuditshme — më tha pas një heshtjeje

të gjatë. — Këtu në punë i njeh njerëzit. Ky Peçua qenka njeri i mirë.

E vërteta është se Peçua ndikoi shumë te Vitoria. Ai e bëri për vete jo aq shumë nga fjalët që i thoshte, se sa me ngrohtësinë e sjelljes së tij.

Ortaku im dhe ndihmësja jonë sikur e ndjenin veten larg njëri-tjetrit, para se të vinte tek ne shoku Peço për punë fizike. Këtu s'kishte besim se mund ta honeste dot Vitorija punën e ndërimit. «Është e ashpër kjo punë për atë lëkurë të butë» — thoshte.

Nga ana tjetër, edhe Vitoria mpihej e ndrydhej kur dëgjonte të bërtiturat e tij. I hipte njëfarë zemërimi dhe pranonte më mirë të mbante tulla dhe karrocë gjithë ditën, se sa të vendoste tulla nën mbikëqyrjen e usta Këços... Mirëpo, ditën e nëntë, pasi kishte ardhur Peçua, Vitoria e bëri një copë mur shumë mirë, aq, sa s'dallohej fare nga ai i Këços. Atëhere ortaku im s'u përmbajt. E zuri për supesh dhe e puthi në ballë, si ta kishte vajzën e tij. Atëhere Këçua u kujtua edhe për diçka tjetër.

— Ore, po paskemi qenë të humbur ne — tha. — Si nuk i ka rënë ndër mend asnjërit për Tahirin, që e kemi lënë të punojë gjithnjë vetëm dhe asnjëherë nuk e ka realizuar normën?

Mua këto fjalë më erdhën si një e pickuar grenze. «Hajde brigadier, hajde» — thashë me vete. — «Prit sa të të zgjojnë të tjerët nga gjumi».

Qysh atë ditë Tahiri punoi midis Estrefit dhe Idrizit. Dhe a e dini se çfarë? Qysh ditën e tretë

mundi të bëjë po aq mur dhe aq mirë, sa edhe shokët.

Peçua erdhi në brigadën tonë si një erë e ngrohtë, që fryn livadheve në pranverë dhe bën që të çelin lulet. Ne afroheshim rreth tij dhe si rrjedhim afroheshim më shumë rreth njëri-tjetrit.

Si është ndonjëherë, mendojmë më shumë për të tjerët se sa për veten. Dhe unë në shumë raste e vrisja mendjen për Vitorinë. Doja të dija se deri në ç'pikë kishin arritur kohët e fundit marrëdhënjet e saj me atë të njohurin, apo dashnorin. Valentinës i kishte treguar se i qe larguar nga zemra. Nga ana tjetër edhe ai qe ftohur. Ndryshimi i Vitorisë, ndryshon edhe marrëdhënjet e tyre. Një mbrëmje shkua të gjithë së bashku në kinema. Erdhi me ne edhe Peçua me gjithë vajzën e tij. Etleva e kishte emrin vajza e Peços. Biletat e kinemasë na i mori Pandi. Unë e kisha vendin në të djathtë të Vitorisë, kurse në të majtë të saj ishte Peçua. Kur hymë në sallë dhe po bëheshim gati të uleshim nëpër karriget, pashë Idrizin që më qëndronte përpara dhe sikur desh të më thoshte diçka, por s'gjente dot kura-
jon.

— Mor po folë — i them — ç'hall ke?

— Jo mo, s'është ndonjë gjë kush e di çfarë, po deshe t'i ndërrojmë biletat bashkë. . .

S'm'u ndejt pa e vënë buzën në gaz. Idrizi u ul pranë Vitorisë. Ajo i buzëqeshi atij. Unë u ula në të majtë të vajzës së Peços, Etlevës.

Nga kantieri ynë shkuan disa të rinj vullnetarë në hekurudhën Elbasan-Prrenjas. Midis tyre

edhe Vitoria me Idrizin. Desha të shkoja edhe unë, por nuk më lejuan shokët e brigadës dhe drejtorja e kantierit. Qëlloi që ata dy muaj edhe Pandi shkoi në një kurs që organizoi Këshilli Qëndror i BP në Durrës. Kështu që vajtja ime për në hekurudhë u la për më vonë.

NJË BOSHLLEK NË BETONIMIN E SHKALLËS

Ishim gati në përfundim të katit të tretë dhe fronti i punës ishte ngushtuar disi, sepse s'kishin ardhur akoma hekurkthyesat për të vendosur hekurat në armaturën e shkallës së këtij kati, që pastaj të kryenin betonimin më tej e të vazhdonin në katin e katërt.

Një ditë, në mëngjez, kur po ndaja forcat, Dionisin e caktova të dizarmonte armaturën e katin të dytë.

— Bah, në asnjë mënyrë nuk e bëj këtë punë, — më kundërshtoi.

— E përse?

— Pse nuk e bën vetë ti këtë punë, po më cakton mua?

— Po ç'të keqe ka, pse nuk do ta bësh ti?

— Si, ç'të keqe ka? Bën sikur nuk e di ti. Harrove se në ç'kondita është betonuar kjo shkallë?

— Në kondita normale është betonuar — ja ktheva. — Megjithëse atë ditë ra shi, ne i morëm të gjitha masat që të mos futej asnjë pikë ujë në beton.

— Kjo vlen vetëm sa për të justifikuar ve-

ten — vazhdoi ai. — Unë nuk e bëj dot këtë punë. I kam shpatullat e dobëta edhe për peshën e betonit që mund të më bjerë kurrizit, edhe për përgjegjësinë.

— Nuk ka për t'u shkëputur asgjë. Edhe përgjegjësinë e mbaj unë.

— Jo, nuk e zbatoj! Bëj çfarë të duash.

Ky debat vazhdoi i gjatë. Ndërhynë edhe shokët e tjerë.

— S'bën mirë që kundërshton. Urdhëri i brigadierit është ligj, nuk kthehet...

— Bëjeni vetë ju, ç'kini me mua — ua kthen-te Dionisi.

— Ç'është kjo grindje e kotë — tha Valentina. — S'kemi pasur herë tjetër raste të tilla në brigadë.

— Lëre, mor Festim, se e dizarmoj unë — foli Manoli.

— Edhe unë — u hodh Emini.

— Edhe unë — pasoi Estrefi.

— Jo, jo, jo, — qe përgjegjja ime e prerë. — Se ç'më pat hipur edhe mua që, ose të shkonte fjala ime, ose s'ka.

Dionisi hoqi rrobat e punës, veshi të tjerat dhe iku i zemëruar. «Në djall», thashë me vete. «Punë e madhe se u zemërove ti».

Pas ndonjë ore erdhi prapë së bashku me kryeinxhinierin e kantierit, shefin e planit të kantierit dhe një inxhinier të ndërmarrjes. Kush e di se ç'mund t'u kishte përrallisur atyre, derisa i bindi t'i vinin pas.

Unë e fillova vetë dizarmimin e armaturës së shkallës. Kisha për të hequr edhe dy binarët.

mbështetës të vendosur nga pjesa e jashtme e shesh-pushimit, kur erdhën ata.

— Prit, Festim, mos vazhdo më, — thirri kryeinxhinieri.

— S'ka gjë, mor vëlla, mos u shqetësoni kot — thashë dhe e futa levën për të hequr binarin.

— Prit, mor ti, dëgjon si të thonë, apo jo — foli kryeinxhinieri për herë të dytë.

Ndalova. Prisja ç'do të më thoshin.

Shokët e tjerë të brigadës u bënë kureshtarë dhe u grumbulluan rreth shkallës, sikur ç'të kishte ndodhur.

— Je e bindur se e ke mirë shkallën, që le jove dizarmimin e saj? — pyeti kryeinxhinieri Valentinën.

— Po si s'jam e bindur — u përgjegj ajo. — S'është kjo e para shkallë që kemi betonuar.

— Por është betonuar në shi, apo jo?

— Ashtu është, po ne i morëm të gjitha masat që t'i shmangeshim çdo të keqeje.

— Këtë do ta shikojmë tani — tha ai i vrenjtur. — Dërgoni ndonjë të lajmërojë shefin e sektorit.

Shkoi Qanija për të lajmëruar dhe pas pak shefi i sektorit erdhi.

— Po pse s'më vure mua njëherë në dijeni pastaj të shkoje në kantier, — ju shkreh ai Dionisit.

— Tani është vonë, duhej bërë më parë kjo punë — tha kryeinxhinieri. — Tani, Festim, vazhdo dizarmimin, por avash e me kujdes, qëndro anash — më foli mua.

Zura të veproj sipas urdhërit të dhënë. Edhe

mua sikur m'u lëkund ajo siguria që kisha në vetë-vete pak më parë. Tërë ata njerëz shikonin lëvizjen e duarve të mia. Dashur padashur më lindi dyshimi se diçka do të kishte në këtë mes.

E zbërtheva njerin nga binarët dhe e tërhoqa fundin e tij në drejtim nga vetja. Dërrasat e mbërthyera u lëkundën të gjitha së bashku dhe u përkulën, mbetën të varura. Shikova pjesën e betonit që mbeti e zbuluar nga dërrasat. Nuk kishte asnjë vrimë të vogël, dukej si të qe lëmuar me mistri. U afruan edhe të tjerët. Më shumë nga të gjithë e zgjaste kokën Dionisi, si t'i kishte vënë vetes për detyrë me çdo kusht që të gjente ndonjë gabim. I zbërtheva një nga një dërrasat e amaturës së sheshpushimit të shkallës. Të gjithë në heshtje më ndiqnin me vështrime.

— Vazhdo rrampën tani — tha kryeinxhinieri.

Ajo ndjenjë pasigurie dhe dyshimi, që m'u krijua pak më parë, sikur u fashit. «Derisa sheshpushimi doli mirë, në rregull është puna» — thashë me vete. «I njëjti beton është përdorur dhe komplet shkalla në të njëjtat kondita është betonuar». Vazhdova punën më i çelur se më parë. Duke hequr njëren dërrasë pas tjetrës, më shtohej besimi dhe siguria. Mirëpo dy dërrasat e fundit ranë vetë, pa prituri që unë të fusja levën: u rrëzuan nga pesha e një cope betoni që u shemb bashkë me to. Nga tronditja kërceva përpjetë dhe leva që më shpëtoi nga duart ma dërmoi gishtin e madh të këmbës së djathtë. Dhembja e gishtit s'mundi ta frenoië tronditjen time. U hodha një sy shokëve, me shpresë se do të gjeja ngushëllim tek ata, po shokët ishin vetë për t'u ngushëlluar. Vetëm ai, Dionisi, e

hiqte veten si më i zoti ndër të gjithë dhe si më i mençuri, më i pagabueshmi.

— Të mos rrimë sikur po e qajmë këtë punë, — prishi heshtjen zëri i inxhinierit. — Tani brigada të vazhdojë punën. Secili në vendin e mëparshëm. Do ta gjejmë shkakun e shembjes së asaj cope betoni dhe fajtorin...

— Fajtori gjendet kollaj — kërceu Dionisi. — Ai që ka betonuar në atë vend. Ne të gjithë i mbajmë mend vendet tona dhe të shokëve.

Te vendi ku u rrëzua copa e betonit kishte punuar Pandi.

— Nuk është e vërtetë, — bërtiti kryeinxhinieri gjithë zemërim. — Përfitohet nga mungesa e Pandit. Është praktikë e vjetër kjo. Në çdo rast, kur del ndonjë punë jo e mirë, hileqarët ua ngarkojnë fajin shokëve që janë larguar, që nuk ndodhen të pranishëm. Ne do ta thërrasim dhe Pandin këtu.

Pandi erdhi po atë ditë.

— Edhe te dikush tjetër të ndodhte, unë kam faj e përgjegjësi — tha ai.

Nga analiza që ju bë betonit, doli se ajo pjesë që ishte shkëputur që përzierë me një sasi vaji lubrifikant.

U bënë disa supozime. Mund të kishte ndodhur që betoni të që përzier me vaj qysh në vendin e përgatitjes. Por, po të kishte ndodhur kështu do të që përzier e gjithë një maqinë beton dhe jo vetëm një copë e vogël që nuk arrinte as në 0,05 m³. Ndoshta që tharë ndonjë sasi e vogël betoni dhe mund t'i jetë hedhur ujë i përzier me vaj nga ndo-

një pellg i afërt. Asnjërit nuk i kujtohej nëse mund të kishin patur beton të tharë atë ditë. Maqinat erdhën shpejt, sa mbaronte njëra, shkarkohej tjetra. Atëhere mbetej dyshimi i tretë: vaji të ishte hedhur me dashje sipër betonit. Fajtor mbetej ai që pat punuar në atë vend dhe praktikisht Pandi.

— Unë jam fajtor — tha ai. — S'e kam dashur kurrë këtë titull, por s'ke ç'i bën... Dreqi e merr vesh si ndodhin këto gjëra.

Ne ishim të bindur se Pandi nuk e kishte bërë me dashje atë punë të keqe. Po si mund ta vërtetonim këtë bindje tonën. S'mjaftonte vetëm mendimi. Duheshin argumenta. Dhe argumentat mungonin.

Përrjashtim nga të gjithë shokët e brigadës bënte Dionisi. Ai bërtiste:

— Ja, ç'do të thotë të ngutesh, të rendësh pas sasisë. Janë punë me zarrar këto, mor vëlla, duhen bërë me mend në kokë. Është kollaj ta heqësh veten i zoti në fillim e të mburresh: «Ne s'pyesim për asgjë. Edhe në mes të shiut betonojmë...» Po ja ç'na del në fund se.

Kishte hak ai. I vaji uji vetë në vijë kësaj here.

— Jepi breshkë, se të erdhi radha jote — murmuriti Kiçua nëpër dhëmbë.

Neve na bëri shumë përshtypje qëndrimi i Tahirit ato ditë. Rrinte i heshtur, gjithnjë i menduar, asnjëherë s'e hapte gojën.

Mëngjezin e ditës së tretë, pas shembjes së asaj cope betoni të shkallës, Tahiri i kishte sytë e enjtur. Merrej me mend që s'kishte fjetur gjithë natën.

— Kam diçka për të shtruar në brigadë, — m'u drejtua mua në prani të të gjithëve.

— Hair ishalla! I qenka hapur goja murgut dhe dashka të na shtrojë probleme të rëndësishme — thumboi Dionisi, duke u shtënë sikur gajasej së qeshuri.

Tahiri s'ja vuri veshin atij. Priti sa erdhën të gjithë shokët dhe filloi:

— Fajtor për atë punën e keqe, e cila e njo-llosi emrin e mirë të brigadës sonë, jam unë.

— Ç'është ky rrëfim tani, — nuk duroi pa folur Dionisi dhe qeshi si me histeri.

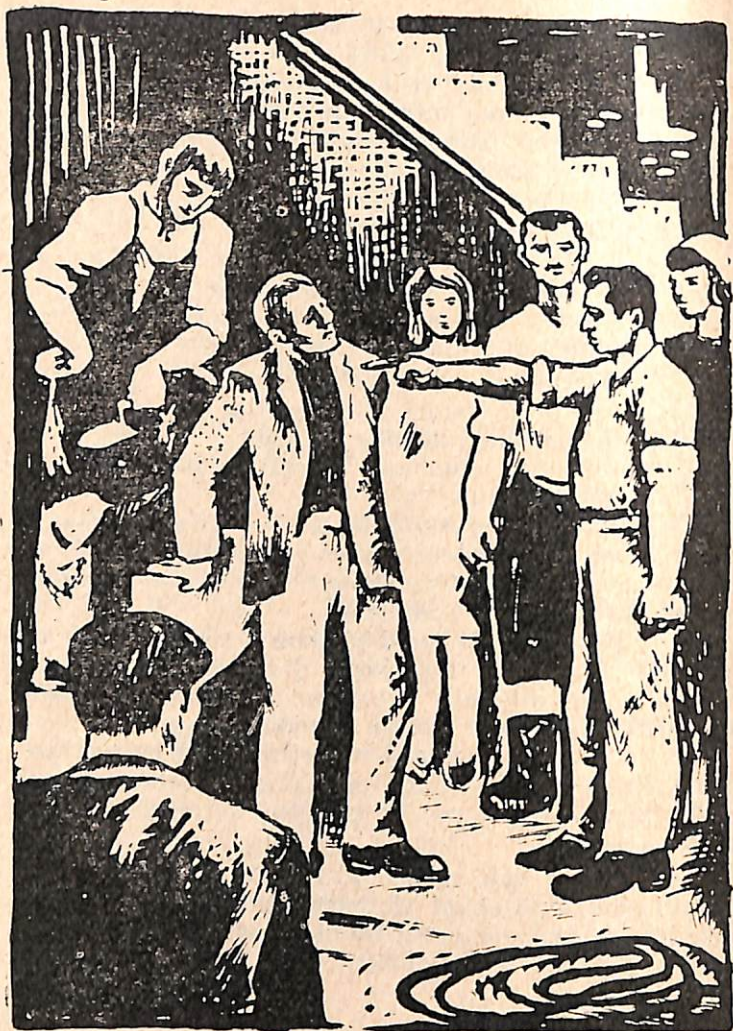
— Avash se do të këputet rrypi i pantallo-
nave — ja prit Tahiri dhe vazhdoi i qetë: — E
thashë, fajtor jam unë dhe ai atje — drejtoi gish-
tin tregues nga Dionisi. — Edhe ai është, po
më shumë unë...

— Hë, mo, ç'dërdëllis ti? — Dionisi s'po e
përmbante dot veten. Duart padashur i dridhe-
shin kur fliste. — Ç'të duhen këto gjëra, kush ta
vë veshin ty, mor i shkretë!

— Dionis! Prit ta dëgjojmë, pastaj ta ja-
pim ty fjalën — i tërhoqa vërejtjen.

«...Atë ditë kur betonuam shkallën, — vazh-
doi Tahiri, — unë hidhja beton me lopatë. Pranë
vendit ku ngjishte Pandi me vibrator u hap arma-
tura dhe betoni po derdhej. E lashë lopatën dhe i
shkova në ndihmë për të mbajtur dërrasat e sapo-
zbërthyer.

— Mbaje pak, ndihmoje dhe ti, Dionis, — tha
Pandi dhe vetë shkoi të merrte gozhdë, sepse nuk
kishim asnjeri me vete. Dionisi erdhi nga ana tje-
tër e shkallës duke mbajtur një kovë me vaj në

dorë. Atë kovë e futi nën mbulesë qysh kur filloi betonimi. «E gjeta në kornizën e jashtme të dritares. E ka harruar ai shoferi i autovinçit që vendosi soletat. Gjynah, pse të prishet. Kur të mbarojmë këtu, e çoj brenda në dhomë» — më tha pa e pyetur. Dhe, kur erdhi të më ndihmonte për të mbajtur armaturën, ndërsa Pandi ishte për të marrë gozhdë, unë s'e pata mendjen që t'i thosha se ç'e donte atë teneqe që e gjezdiste sa në një anë në tjetrën. E vendosi kovën sipër një dërrase, që e kishim hedhur mbi shkallë dhe që na shërbente për të vënë këmbët. Unë qëndroja në skelë anësh. Duke dashur t'i liroj vend Dionisit, që të kishte ku të shkelte për të më ndihmuar, e luajta dërrasën me bërryl dhe vaji nga kova u derdh sipër betonit.

— Përzije, që të mos duket vaji, mos e luaj më shumë, se e hëngre, të piu e zeza — më murmuriti Dionisi . . .

Tahiri mori frymë thellë, sikur u lirua nga një barrë e rëndë.

— . . . Ja kështu ka ndodhur. Ishim vetëm në të dy, unë dhe Dionisi. Shokët e tjerë, ca nga shiu, ca nga puna e lodhshme, s'vunë re gjë. Pandi erdhi pas pak me gozhdë në duar. Unë s'e mendoja se do të bëhej kështu.

— E, si ju duket juve? — mezi priti Dionisi. — A u besoni këtyre që thotë ky?

Donte të na pyeste të gjithë njëherësh, po sytë i hodhi nga unë.

Tunda kokën në shenjë pohimi.

— I besojmë. Tahirin ka dy ditë e dy net që e bren ndërgjegja e s'e lë të qetë. Sot gjeti forca të thotë të vërtetën.

— U mendua dy ditë e dy net që të sajojë gënjeshtrën. — Dionisi rrinte nën vështrimet tona tamam si një dhelpër, që i janë drejtuar majat e cfurqeve dhe i bëhen gati ta mbërthejnë përtokë.

— E shoh që ky është një kurth i përgatitur — tha. Mjekra i dridhej si një copë llamarinë që e luan era. — Nuk i kishte të tijat Tahiri ato që tha. Një tjetër mendje më e hollë i ka kurdisur, po do ta gjej të drejtën, ta dini. — Dhe iku duke folur me vete si i luajtur mendsh.

— Nga na u shpif ky drej — m'u duk sikur thashë me vete, po kisha folur me zë, sa e dëgjuan gjithë të tjerët.

— Koka bën, koka pëson — tha Kiçua. — Të kam thënë qysh në fillim, që mos na e mbaj atë sëmundje në brigadë.

Dionisi brodhi zyrë më zyrë: ankohej për vete dhe shpifte për ne. Ndodhi që andej dikush ja mblodhi rripat dhe u detyrua të thotë të vërtetën.

Disa ditë më vonë puna e tij u shqyrtua në një gjyq shoqëror me të gjithë kolektivin e kantierrit, ku merrnin pjesë edhe banorë nga lagja e tij. E pësoi. I dolën lakrat sheshit. Edhe në lagje ishte grindavec i madh. Donte të ngjallte pakënaqësi, çoroditje ndër njerëzit. Në të gjithë ndër-marrjen tonë kishte ndërruar kush e di se sa brigada dhe kurdoherë që larguar si i padëshiruar. Në gjyq morën vesh se bashkëfshatarët e tij e kishin kërkuar me ngulm që të dërgohej në fshat familjarisht dhe atje, midis tyre, në punët e bujqësisë, me djersë, të lante gjynahet, po dikush prej drejtuesve që treguar i ngurtë e kishte thënë:

— S'mund ta heqim, se kemi shumë nevojë

për njerëz të zanatit. Pastaj, këtu në gjirin e klases punëtore më kollaj mund të edukohet.

Dionisi ishte bërë sa një grusht. Dredharak i madh. Donte që të na ngjallte ndjenjën e mëshirës. Kështu e kanë njerëzit si ai: Kur ta gjejnë rastin, krekosen si gjel, por pastaj, kur u dalin horrlëqet, u bien pendët, bëhen si pulë e lagur.

NË PIKNIK (TREGON FESTIMI)

Kemi ardhur në një vend të bukur e piktoresk, që quhet «Çarjet e Selitës». Ndoshta jemi ne të parët që organizojmë një piknik në këtë vend, po do të dëshironim që të kishim këmbën e mbarë e të vinin brigada e qendra të tjera pune të kalonin këtu kolektivisht një ditë të bukur pushimi.

Ne punëtorët e brigadës sonë na solli këtu Pandi. Ai ka qenë vullnetar në këto anë dhe qysh atëhere e kishte bërë ndërmend që piknikun e parë me shokët e punës do ta bënte këtu, ku kemi ardhur ne sot. «Çarjet e Selitës» janë disa livadhe të gjera në një pllajë. Nga shirat që kanë rënë pas kositjes, ka mbirë bari i ri, i njomë. Kur e shikon gjithë këtë gjelbërim në përteritje, tani në fund të gushtit, të ngjallet një kënaqësi që të pushton gjithë trupin. Në njërën anë të livadheve shtrihet një brez pylli prej drurësh të mëdhenj ahu. Aty-këtu midis aheve ka disa sheshe të vogla, të mbuluar nga hija e për-

jetshme. Në fund të pyllit është një burim i madh, ose më mirë të themi tre burime në të njëjtin vend, që rrjedhin nga një mëmë dhe kanë sasi të barabartë uji secili. Njëri nga burimet, ai i mesit, e nxjerr ujin nëpër një koritë druri, kurse dy të anës janë rregulluar me mur dhe me tuba hekuri. Siç na tregoi Pandi, koritën e drurit në burimin e mesit e kanë vendosur barinjtë. Vitet e fundit pastaj, kur erdhën vullnetarët për hapjen e tokave të reja, i ndërtuan dy të anës dhe të mesit e lanë ashtu si e kishin ndërtuar barinjtë. Përreth këtij burimi gjenden plot burime të tjera të vogla. Prandaj them që këtu është vend i bukur, me shumë burime dhe gjithë gjelbërim... Nga njëra anë e livadheve ngrihet Mali me Gropa, kurse nga ana tjetër, Mali i Jeknit. E pyeta Pandin nëse e dinte pse i kishte mbetur ky emër Jekën këtij mali.

— Jekën, që në shqip do të thotë i vetmuar — m'u përgjegj ai.

— Dhe vërtet Jekni ngrihet si karakoll midis Dajtit dhe Malit me Gropa.

Këtë piknik e organizuam me rastin e përfundimit të punimeve në godinën e shtatëmbëdhjetë. Afatin e dorëzimit e kishte më 31 tetor, kurse ne e mbaruam qysh në fund të gushtit.

Kanë ardhur të gjithë anëtarët e brigadës me pjesëtarët e familjeve të tyre, gjithashtu edhe Peçua me të shoqen, Dhoksinë e të bijën. U mbush plot një autobus me dyzet e tetë vende.

Me të ndaluar maqina, i jati i Besimit, një plak rreth të gjashtëdhjetave, zbriti me të shpejtë, para të gjithëve dhe nisi të bredhë livadheve.

— Dua të mbushem me këtë ajër të pastër — thoshte.

— Korba, u xhindos plaku sot! — ja bënte e shoqja. — I kujtohet jeta e çobanllëkut. Kështu e ka kaluar të shumtën e jetës ky, brigjeve e pllajave.

Të gjithë, varg njëri pas tjetrit, me çanta e rrjeta ndër duar, u grumbulluam te burimet.

— Ooo, sha ujë fotë që është — tha vajza e vogël e Estrefit, pasi e mbushi gojën me ujë dhe e derdhi.

Kjo vajzë e vogël më kujtoi atë ndodhinë e dikurshme në shtëpinë e Estrefit.

I jati e mori në duar dhe e qetësoi të bijën. Nuk është më ai Estrefi i mëparshëm. Edhe këtu në piknik u qesh fytyra të gjithëve, Estrefit, gruas dhe të tri vajzave.

Më tej Estrefit, duke mbajtur së bashku një çantë, shikoj Lefterinë me Paskalin. U hodha një vështrim të dyve dhe u buzëqesha.

Të dy vunë buzën në gaz.

U ulëm të gjithë në sheshin rreth burimit, nëpër hijet e aheve dhe filluam të hanim mëngjezin.

— U, sa oreks që paskërkam — thotë nëna ime. M'u dukërka ky byreku me qepë që gatova prëmë, sikur të jetë gjella më e mirë në dynja! Rrofshi, more djem, që na sollët këtu! Këto pyje, burimet e livadhet na nxjerrin mallin e Ormanit, të fshatit tënë, moj Fatiko — i flet nënës së Vitorisë

Po edhe unë vetë kisha më tepër oreks se zakonisht.

— Nënë Nurka! — i thirri Vitorija — mos e ki mendjen te muhabeti, se ta mbaroi Festimi byrekun e të la që të lëpish gishtat.

— Ulu, mor bir! Mos e fut tërë atë copë, se do të të çahet goja — më tha nëna me shaka.

— Jo, po, bëj muhabet me nënë Fatikon ti — ja kthej — se nuk u kënaqe gjithë kohën në autobus.

— E po shyqyr që u takuam, mor bir, se afër jemi, po ç'është e drejta nuk jemi bërë mukaet për të shkuar te njëra-tjetra.

Pas buke i vëllai i Qanies filloi t'i bjerë fisarmonikës, kurse vetë Qanija i binte dajres,

— Or, po prisni të na vejë buka në vend — foli Kiçua.

Ndërkaq Pandi, Valentina, Besimi ja nisën valles. Vitorija e rrëmbeu Idrizin për dore dhe u futën të dy midis valltarëve.

— Çohuni edhe ju — na tha Peçua mua dhe Etlevës.

Ne e kishim ndër mend e sapo bëheshim gati të çoheshim, po kur na tha, bëmë sikur s'donim.

— U, më rëntë pika! Na u ardhka turp — na shpotiti Dhoksia.

Buzëgëshëm dhe u çuam. Një cep i syrit të majtë më kapi nënën time, që shikonte me vëmendje Etlevën. U ngritën të tjerë pas nesh. Nga më të moshuarit, i pari e mori inisiativën Kiçua, duke e hequr të shoqen rrëshqanasi.

— Ç'bën, o ditëzi, se më këpute krahun! — i ankohej ajo.

— Moj po hajde të kërcejmë, lëri nazet — i thoshte ai. — S'kemi për kë të mbajmë zi, të gjithë

— Kam diçka për të shtruar në brigadë, — m'u drejtua mua në prani të të gjithëve.

— Hair ishalla! I qenka hapur goja murgut dhe dashka të na shtrojë probleme të rëndësishme — thumboi Dionisi, duke u shtënë sikur gjasej së qeshuri.

Tahiri s'ja vuri veshin atij. Priti sa erdhën të gjithë shokët dhe filloi:

— Fajtor për atë punën e keqe, e cila e njo-llosi emrin e mirë të brigadës sonë, jam unë.

— Ç'është ky rrëfim tani, — nuk duroi pa folur Dionisi dhe qeshi si me histeri.

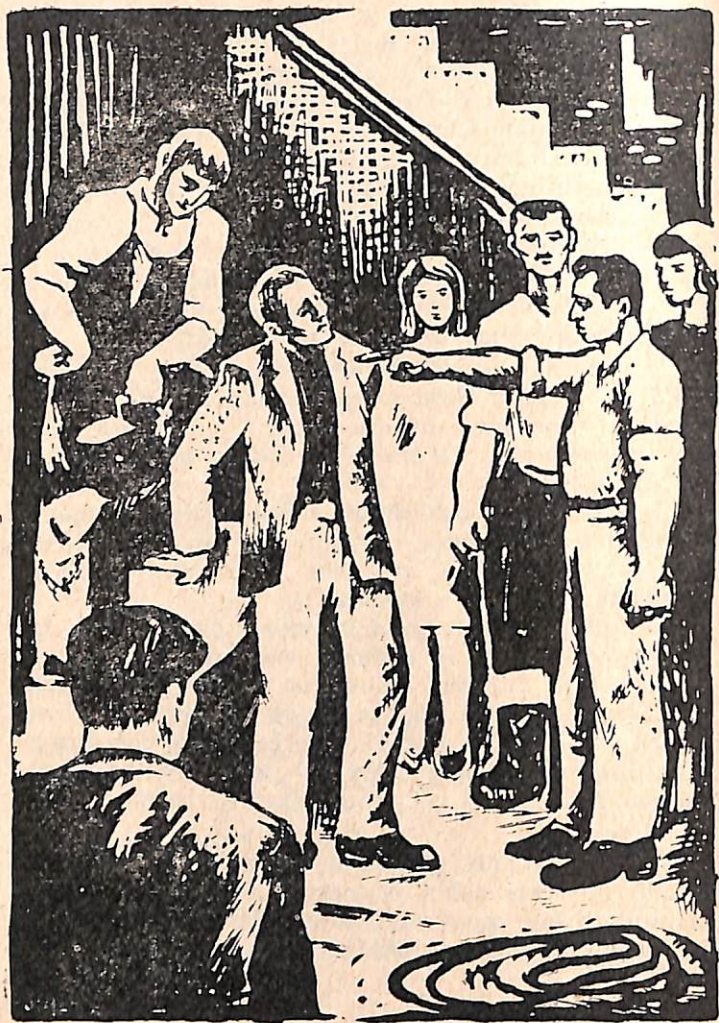
— Avash se do të këputet rrypi i pantallo-nave — ja prit Tahiri dhe vazhdoi i qetë: — E thashë, fajtor jam unë dhe ai atje — drejtoi gishtin tregues nga Dionisi. — Edhe ai është, po më shumë unë...

— Hë, mo, ç'dërdëllis ti? — Dionisi s'po e përmbante dot veten. Duart padashur i dridhe-shin kur fliste. — Ç'të duhen këto gjëra, kush ta vë veshin ty, mor i shkretë!

— Dionisi! Prit ta dëgjojmë, pastaj ta japim ty fjalën — i tërhoqa vërejtjen.

«...Atë ditë kur betonuam shkallën, — vazhdoi Tahiri, — unë hidhja beton me lopatë. Pranë vendit ku ngjishte Pandi me vibrator u hap armatura dhe betoni po derdhej. E lashë lopatën dhe i shkova në ndihmë për të mbajtur dërrasat e sapozbërthyera.

-- Mbaje pak, ndihmoje dhe ti, Dionisi, — tha Pandi dhe vetë shkoi të merrte gozhdë, sepse nuk kishim asnjëri me vete. Dionisi erdhi nga ana tjetër e shkallës duke mbajtur një kovë me vaj në

dorë. Atë kovë e futi nën mbulesë qysh kur filloi betonimi. «E gjeta në kornizën e jashtme të dritares. E ka harruar ai shoferi i autovinçit që vendosi soletat. Gjynah, pse të priset. Kur të mbarojmë këtu, e çoj brenda në dhomë» — më tha pa e pyetur. Dhe, kur erdhi të më ndihmonte për të mbajtur armaturën, ndërsa Pandi ishte për të marrë gozhdë, unë s'e pata mendjen që t'i thosha se ç'e donte atë teneqe që e gjezdiste sa në një anë në tjetrën. E vendosi kovën sipër një dërrase, që e kishim hedhur mbi shkallë dhe që na shërbente për të vënë këmbët. Unë qëndroja në skelë anësh. Duke dashur t'i liroj vend Dionisit, që të kishte ku të shkelte për të më ndihmuar, e luajta dërrasën me bërryl dhe vaji nga kova u derdh sipër betonit.

— Përzije, që të mos duket vaji, mos e luaj më shumë, se e hëngre, të piu e zeza — më murmuriti Dionisi . .

Tahiri mori frymë thellë, sikur u lirua nga një barrë e rëndë.

— . . . Ja kështu ka ndodhur. Ishim vetëm ne të dy, unë dhe Dionisi. Shokët e tjerë, ca nga shiu, ca nga puna e lodhshme, s'vunë re gjë. Pandi erdhi pas pak me gozhdë në duar. Unë s'e mendoja se do të bëhej kështu.

— E, si ju duket juve? — mezi priti Dionisi. — A u besoni këtyre që thotë ky?

Donte të na pyeste të gjithë njëherësh, po sytë i hodhi nga unë.

Tunda kokën në shenjë pohimi.

— I besojmë. Tahirin ka dy ditë e dy net që e bren ndërgjegja e s'e lë të qetë. Sot gjeti forca të thotë të vërtetën.

— U mendua dy ditë e dy net që të sajojë gënjeshtrën. — Dionisi rrinte nën vështrimet tona tamam si një dhelpër, që i janë drejtuar majat e cfurqeve dhe i bëhen gati ta mbërthejnë përtokë.

— E shoh që ky është një kurth i përgatitur — tha. Mjekra i dridhej si një copë llamarinë që e luan era. — Nuk i kishte të tijat Tahiri ato që tha. Një tjetër mendje më e hollë i ka kurdisur, po do ta gjej të drejtën, ta dini. — Dhe iku duke folur me vete si i luajtur mendsh.

— Nga na u shpif ky dreq — m'u duk sikur thashë me vete, po kisha folur me zë, sa e dëgjuan gjithë të tjerët.

— Koka bën, koka pëson — tha Kiçua. — Të kam thënë qysh në fillim, që mos na e mbaj atë sëmundje në brigadë.

Dionisi brodhi zyrë më zyrë: ankohej për vete dhe shpifte për ne. Ndodhi që andej dikush ja mblodhi rripat dhe u detyrua të thotë të vërtetën.

Disa ditë më vonë puna e tij u shqyrtua në një gjyq shoqëror me të gjithë kolektivin e kantierit, ku merrnin pjesë edhe banorë nga lagja e tij. E pësoi. I dolën lakrat sheshit. Edhe në lagje ishte grindavec i madh. Donte të ngjallte pakënaqësi, çoroditje ndër njerëzit. Në të gjithë ndërmarrjen tonë kishte ndërruar kush e di se sa brigada dhe kurdoherë që larguar si i padëshiruar. Në gjyq morën vesh se bashkëfshatarët e tij e kishin kërkuar me ngulm që të dërgohej në fshat familjarisht dhe atje, midis tyre, në punët e bujqësisë, me djersë, të lante gjynahet, po dikush prej drejtuesve që treguar i ngurtë e kishte thënë:

— S'mund ta heqim, se kemi shumë nevojë

për njerëz të zanatit. Pastaj, këtu në gjirin e klasës punëtoreshë më kollaj mund të edukohet.

Dionisi ishte bërë sa një grusht. Dredharak i madh. Donte që të na ngjallte ndjenjën e mëshirës. Kështu e kanë njerëzit si ai: Kur ta gjejnë rastin, krekosen si gjel, por pastaj, kur u dalin horrlëqet, u bien pendët, bëhen si pulë e lagur.

NË PIKNIK (TREGON FESTIMI)

Kemi ardhur në një vend të bukur e piktoresk, që quhet «Çarjet e Selitës». Ndoshta jemi në të parët që organizojmë një piknik në këtë vend, po do të dëshironim që të kishim këmbën e mbarë e të vinin brigada e qendra të tjera pune të kalonin këtu kolektivisht një ditë të bukur pushimi.

Ne punëtorët e brigadës sonë na solli këtu Pandi. Ai ka qenë vullnetar në këto anë dhe qysh atëhere e kishte bërë ndërmend që piknikun e parë me shokët e punës do ta bënte këtu, ku kemi ardhur ne sot. «Çarjet e Selitës» janë disa livadhe të gjera në një pllajë. Nga shirat që kanë rënë pas kositjes, ka mbirë bari i ri, i njomë. Kur e shikon gjithë këtë gjelbërim në përtëritje, tani në fund të gushtit, të ngjallet një kënaqësi që të pushton gjithë trupin. Në njërën anë të livadheve shtrihet një brez pylli prej dru-rësh të mëdhenj ahu. Aty-këtu midis aheve ka disa sheshe të vogla, të mbuluar nga hija e për-

jetshme. Në fund të pyllit është një burim i madh, ose më mirë të themi tre burime në të njëjtin vend, që rrjedhin nga një mëmë dhe kanë sasi të barabartë uji secili. Njëri nga burimet, ai i mesit, e nxjerr ujin nëpër një koritë druri, kurse dy të anës janë rregulluar me mur dhe me tuba hekuri. Siç na tregoi Pandi, koritën e drurit në burimin e mesit e kanë vendosur barinjte. Vitet e fundit pastaj, kur erdhën vullnetarët për hapjen e tokave të reja, i ndërtuan dy të anës dhe të mesit e lanë ashtu si e kishin ndërtuar barinjte. Përreth këtij burimi gjenden plot burime të tjera të vogla. Prandaj them që këtu është vend i bukur, me shumë burime dhe gjithë gjelbërim... Nga njëra anë e livadheve ngrihet Mali me Gropa, kurse nga ana tjetër, Mali i Jeknit. E pyeta Pandin nëse e dinte pse i kishte mbetur ky emër Jekën këtij mali.

— Jekën, që në shqip do të thotë i vetmuar — m'u përgjegj ai.

— Dhe vërtet Jekni ngrihet si karakoll midis Dajtit dhe Malit me Gropa.

Këtë piknik e organizuam me rastin e përfundimit të punimeve në godinën e shtatëmbëdhjetë. Afatin e dorëzimit e kishte më 31 tetor, kurse ne e mbaruam qysh në fund të gushtit.

Kanë ardhur të gjithë anëtarët e brigadës me pjesëtarët e familjeve të tyre, gjithashtu edhe Peçua me të shoqen, Dhoksinë e të bijën. U mbush plot një autobus me dyzet e tetë vende.

Me të ndaluar maqina, i jati i Besimit, një plak rreth të gjashtëdhjetave, zbriti me të shpejtë, para të gjithëve dhe nisi të bredhë livadheve.

— Dua të mbushem me këtë ajër të pastër—
— thoshte.

— Korba, u xhindos plaku sot! — ja bënte e shoqja. — I kujtohet jeta e çobanllëkut. Kështu e ka kaluar të shumtën e jetës ky, brigjeve e pllajave.

Të gjithë, varg njëri pas tjetrit, me çanta e rrjeta ndër duar, u grumbulluam te burimet.

— Ooo, sha ujë fotë që është — tha vajza e vogël e Estrefit, pasi e mbushi gojën me ujë dhe e derdhi.

Kjo vajzë e vogël më kujtoi atë ndodhinë e dikurshme në shtëpinë e Estrefit.

I jati e mori në duar dhe e qetësoi të bijën. Nuk është më ai Estrefi i mëparshëm. Edhe këtu në piknik u qesh fytyra të gjithëve, Estrefit, gruas dhe të tri vajzave.

Më tej Estrefit, duke mbajtur së bashku një çantë, shikoj Lefterinë me Paskalin. U hodha një vështrim të dyve dhe u buzëqesha.

Të dy vunë buzën në gaz.

U ulëm të gjithë në sheshin rreth burimit, nëpër hijet e aheve dhe filluam të hanim mëngjezin.

— U, sa oreks që paskërkam — thotë nëna ime. M'u dukërka ky byreku me qepë që gatova prëmë, sikur të jetë gjella më e mirë në dynja! Rrofshi, more djem, që na sollët këtu! Këto pyje, burimet e livadhet na nxjerrin mallin e Ormanit, të fshatit tënë, moj Fatiko — i flet nënës së Vitorisë

Po edhe unë vetë kisha më tepër oreks se zakonisht.

— Nënë Nurka! — i thirri Vitorija — mos e ki mendjen te muhabeti, se ta mbaroi Festimi byrekun e të la që të lëpish gishtat.

— Ulu, mor bir! Mos e fut tërë atë copë, se do të të çahet goja — më tha nëna me shaka.

— Jo, po, bëj muhabet me nënë Fatikon ti — ja kthej — se nuk u kënaqe gjithë kohën në autobus.

— E po shyqyr që u takuam, mor bir, se afër jemi, po ç'është e drejta nuk jemi bërë mukaet për të shkuar te njëra-tjetra.

Pas buke i vëllai i Qanies filloi t'i bjerë fisarmonikës, kurse vetë Qanija i binte dajres,

— Or, po prisni të na vejë buka në vend — foli Kiçua.

Ndërkaq Pandi, Valentina, Besimi ja nisën valles. Vitorija e rrëmbeu Idrizin për dore dhe u futën të dy midis valltarëve.

— Çohuni edhe ju — na tha Peçua mua dhe Etlevës.

Ne e kishim ndër mend e sapo bëheshim gati të çoheshim, po kur na tha, bëmë sikur s'donim.

— U, më rëntë pika! Na u ardhka turp — na shpotiti Dhoksia.

Buzëqeshëm dhe u çuam. Një cep i syrit të majtë më kapi nënën time, që shikonte me vëmendje Etlevën. U ngritën të tjerë pas nesh. Nga më të moshuarit, i pari e mori inisiativën Kiçua, duke e hequr të shoqen rrëshqanasi.

— Ç'bën, o ditëzi, se më këpute krahun! — i ankohej ajo.

— Moj po hajde të kërcejmë, lëri nazet — i thoshte ai. — S'kemi për kë të mbajmë zi, të gjithë

jemi mbledhur ashtu, siç na e do zemra. Apo të vjen keq për Dioniskën që s'është këtu.

— Uu, m'u bëftë kurban, e theftë qafën, më keq se ç'e theu.

— Moj, po në fshat është lule ai, — ja priti Kiçua, duke më zënë mua për dore. — Të ma linin mua, e zhdëpsa në burg.

U ngrit Peçi me Dhoksinë, e morën dhe nënën time për dore. Pas tyre nëna dhe babai i Vitorisë. U futën të gjithë në valle. Fisarmonika i lëshonte tingujt si të donte edhe ajo të merrte pjesë në këtë gëzim me të gjithë forcën e saj: Qanija mori zjarr dhe i binte dajres, saqë të krijohej përshtypja se nga çasti në çast do ta çante. Sheshi gjëmonte nga të përplasurat e këmbëve. Ngjante sikur gëzimi shpërthente nga zemrat tona dhe fluturonte sipër aheve.

Ishim duke kërcyer, kur u dëgjua zhurma e një lodre që binte nga qafa përkarshi livadheve.

— Erdhën — thirri Pandi.

Ishin fshatarët e kooperativës, ku ai pat qenë dy vjet vullnetar. I kishte lajmëruar me telefon se ne do të vinim në piknik dhe ata erdhën ta kalonin me ne një ditë pushimi.

U takuam me ta si shokë, si miq, si njerëz që punojmë për të njëjtin qëllim dhe merret me mend se ja kaluam shumë mirë.

Maj-Gusht 1969

PËRMBAJTJA

	Faqe
Godina numër 17	3
Vajza me pardesy vishnje	6
Shoqja e dikurshme	10
I treti arriti në majë (Tregon Festimi)	18
Rrënim në kujtesë	30
Tregon Viktoria	35
Kujdes nga Dionisi, Vitori (Tregon Festimi)	44
Në shtëpinë e Estrefit	50
Një ditë me shi	57
Puna fizike e shokut Peço	68
Një boshllëk në betonimin e shkallës	75
Në Piknik (Tregon Festimi).	85